

ప్రతి పల్లి హనుమంత్రాచార్యుల విరచితములగు గ్రంథములు.

1. కుసేనవిజయము :— ఇది పెక్కియ రను శాండ్లయ మహాకవి రచించిన సింబలీను (Cymbeline) అను గొప్పకాటకముననుసరించి వ్రాయబడినది. ఇంత సాగ సంఘటన కథాకరీర మాంధ్రకాటకములం దెందును లేదు మిగుల మనోహరముగా వ్రాయబడినది. కాల రు 0-12-0.

2. యత్రిప్రాసరత్వ నిర్ణయము :— కేసుగు కవిత్వమున యత్రిప్రాసముల రత్వమును తెన్నగా జూపును. ఒకసంవత్సర మిది M. A. కరీకులో కేసుగు ప్రధానభావగా గైకొనువారికి పఠనీయగ్రంథముగా విధింపబడినది. దీనికాల రు 0-4-0.

3. శెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారి టిప్పణి వివరణము :— బ్ర॥ అదిభట్ల వారా యణదానుగారి బాటసారికి శెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగా రొనర్చిన టిప్పణిపై విమర్శనము. చదువరులకు సరసముగానుండును. కాల రు 0-8-0.

4. మెట్రిక్యులేషను (Matriculation) విద్యార్థులకు వ్యాకరణము, ఛందస్సు :— School final ఈ Matriculation విద్యార్థులకు మిగుల నుపయోగించును. కాల రు 0-2-0.

## పీఠిక.

ఈ భగవదవతారనుతిని రచించిన వాదిరాజయ్యగారు ద్వైతమతాచార్యులలో నుపసిద్ధులు. వీరు గొప్ప శంకెతులు. తపోధనులు. వీరికనేకులతో శాస్త్రార్థవాదము సంభవించి యుండుటయే అంధుతరుచుగా వీరికిజయము కలుగుచుండుటయు వీరి నామమువలననే తేటపడుచున్నది. ఇది వీరికి పౌరుషనామముగా దోచును. వీరు పెక్కుగ్రంథములను రచించియే యుందురు. మననాటికి నిలిచియున్నట్లు నాకు తెలిసినమట్టుకు వానినాముల నీక్రిందపేర్కొను చున్నాను.

౧ ఈ దశావతారనుతి	3౪ శ్లోకములు
౨ నవగ్రహస్తోత్రము	౪ అనుష్టుప్పులు
3 శనిస్తోత్రము	౧ అనుష్టుప్పు

౪	ప్రత్యేకాలస్తోత్రం	౪ శ్లోకములు
౫	చింతాఖండనస్తోత్రం	౫ శ్లోకములు
౬	కృష్ణాష్టకం	౬ శ్లోకములు
౭	మధ్యాష్టకం	౭ శ్లోకములు
౮	మంగళాష్టకం	౮ శ్లోకములు
౯	రుక్మిణీశ విజయము	కావ్యము

ఇవికాక నృసింహపురాణముననున్న ఋణవిమోచనస్తోత్రమనునది వెల్లడించెను. దానికి వాదిరాజపాదపూజ్యదృష్టనృసింహపురాణోక్తం ఋణవిమోచనస్తోత్రమని పేరుకలిగెను. వీరు హయగ్రీవోపాసకులనియు హయగ్రీవావతారమనదగినంత విద్వాంసులనియు ద్వైతులందు వీరికి ప్రసిద్ధికలదు. అందువలననే భగవంతుడగు హయగ్రీవమూర్తికని ప్ర

ధానముగాజేసికొని యీదశావతారనుతి యాతనియందుచేసెను. మీదగ్రంథమున చివర శ్లోకమువలన నిది స్పష్టము.

వీరి కవితాధార మిక్కిలి సాపుగానుండును. ఈస్తోత్రములను బట్టి విచారించితమేని తైలి యింఛుక నారికేళపాకమనదగి యుండును. కొందరి యభిప్రాయమున నిట్టితైలి నుతిపాత్రముగనుండదు. అలంకారి కుల మతముననుసరించి కావ్యములను విమర్శించునటుల స్తోత్రములను విమర్శించరాదు. తరుచుగా స్తోత్రములు శబ్దాలంకార భూయిష్టములై సామరులకుసంఘతము చెపులకింపును గలిగించి పఠనయోగ్యములయి యుండునటుల రచింపబడుట వింతకాదు.

మరియు నిత్యము భగవంతుని స్తోత్రము చేయుటయేపనిగా గలిగిన యేతీంద్రులనేక విధముల స్తోత్రములను రచించుచుండురు.

అందు శబ్దాలంకార భూయిష్టమగునవి సామాన్యజనుల కానందము గలిగించును. పండితులు లెక్కువమందియు సాధారణజను లెక్కువ మందియు లోకమున నుండురు. అందువలన నిట్టి సామాన్య జనాదరణీయములగు నుత్తికావ్యము లెక్కువ ప్రాచుర్యమును జేందును. మరియు పండితులకు సయితము యిట్టికావ్యములు నింద్యములు కావు. కావున నివి యెక్కువ ప్రాచుర్యమును పొందును. వీనినిబట్టిమాత్రమే వారి సామర్థ్యము నూహించరాదు. ఇవి విలాసార్థమపుడపుడు రచింపబడునట్టివి.

మరియు విమర్శకులొకటి నాటించుకొనవలయును. కవి వ్రాసినది ఆజాతీయందు బాగుగానున్నదా లేదాయని యెంచవలయునుగాని యారీతిని వ్రాయనేల మరియొకరీతిని వ్రాయకూడదా అని యాక్షే

## 5

పించరాదు. ఇంతేకాక ఈవ్రాసినదానినిబట్టిమాత్రమే కవియొక్క శక్తియంతయు నింతేయనియు నూహింపరాదు. కావున శబ్దాలంకారములు మెండుగాగల నుత్తికావ్యములందు ఇది యుత్తమమగువాని యందే లెక్కింపవలసి యున్నది.

ఇది కావ్యమాత్రముగా నాలోచింపరాదు. ఇది భక్తిప్రేరేపకమగు నానందోల్బంధము కావున దీనియందు కావ్యదోషముల నెన్నుట యే దోషము.

వీరు పీఠాధిపతులు మహావిద్వాంసులగు పీఠాధిపతులు నిత్యమును పీఠాధిదేవత నుద్దేశించి యనేక నుతులొనరించుచుండురు. శిష్యులివి సంగ్రహించుచుండురు. అన్నియు మనకు లభించునేని వీరిశక్తి బాగుగా మనకు తేటపడును. అన్నిరీతుల కవితాచమత్కారములను

వానియందుండు ననుటకు సందియ ముండదు. రుక్మిణీశవిజయమను కావ్యము వీరికవితా సామర్థ్యము నుద్ఘోషించును.

కావున చదువరు లిట్టి భక్తిపూరితములగు నుత్తులు పవిత్రము లనియు పాఠకులను పవిత్రమొనరింపజాలు సిద్ధస్తోత్రములనియు భక్తి పూర్వకముగా నానందించుట యుక్తము.

అద్వైతమతానురక్తుడనయిన నేను ద్వైతమతాచార్యకృతగ్రంథ మునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాయుట సమంజసము కాదని కొంద రన వచ్చును. అదియును సరికాదు.

ఈగ్రంథము ద్వైతాద్వైతములతో సంబంధమేమియులేక అందరికిని పూజనీయమే ! భ్యానావస్థయందందరును ద్వైతులే. మతాచార్యపురుషులందరును తమకుసయితము గురువులేయనుట అద్వైత

సిద్ధాంతాదరణీయమేకాని వేరొకటికాదు. ఈవరకు నేను రచించిన శ్రీశంకరాచార్యచరితమున నీయంశమువ్రాసితిని. అది చదివినచో నాయుద్యమము నింద్యముకాకపోవుటయేగాక మిక్కిలి పొసగియున్నదని చకపోవచ్చు.

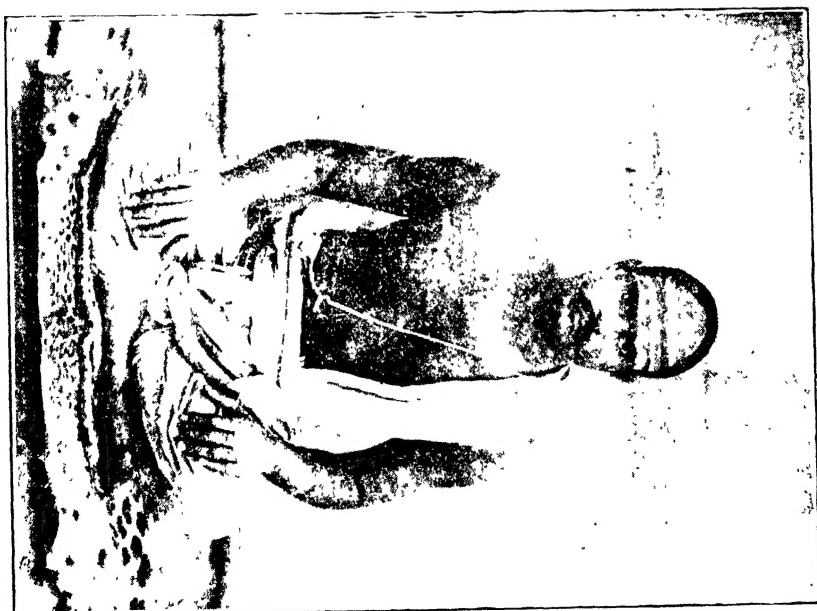
ఈ గ్రంథముయొక్క కావ్యము చగువరులకే కెలియును. వ్యాఖ్యానము వ్రాయుటకు మిక్కిలి శ్రమపడితిని. నేను వ్రాసినయర్థమే నిర్భష్టమనియు మరియొకతరున రసవంతమగు నర్థములేదనియు నేననజాలను. నాబుద్ధిశక్తి ననుసరించి బాగుగా నుండునని తోచినది వ్రాసితిని. కావున నిది మన్నింపబడుగాక.

ఈస్తోత్రము దశావతారస్తోత్రమని స్వాములవారు చివరశ్లోకమున వ్రాసియున్నారు. నిక్కముగా నుతింపబడినవి పదమూడవతార

ములు. భగవంతునికి అనంతలీలావతారములు కలవు. అయినను లోకమున దశావతారములు సుప్రథములుగా వాఙ్మయం దుండుటచేత ఆశబ్దమునే యతీంద్రులుసయితము వాడిరి. వారిమతమున భగవంతు డొకడే కావున నవతారసంఖ్యతో వారికి పనిలేదు. లోకసామాన్య వ్యవహారమునుబట్టి దశావతారనుతియని లోకులకొరకు వారాశబ్దమును వాడిరి అని తెలియవలయును. నేనుమాత్రము భగవదవతారనుతియని సామాన్యముగా వ్రాసితిని. అది పండితులు సైరింతురుగాక.

విజయనగరం, }  
4-7-15. }

ఇట్లువిన్నవించు,  
జల్లేపల్లి హనుమంతరావు.



శ్రీసద్గుర వేసమః  
శ్రీవాదిరాజపూజ్యపాదకృత

భ గ వ ద వ తా ర స్తు తిః

౧ మ త్స్యై వ తా ర ను తి

శ్లో॥ పోష్ఠీశవిగ్రహసునిష్ఠీవనోద్ధతవిశిష్టాంబుచాఽజలధే  
కోష్ఠాంతరాహితవిచేష్టాగమాఘపరమేష్ఠీడితత్వమవమాం  
ప్రేష్టార్కసూనుమనుచేష్టార్థమాత్మవిదతీష్టోయుగాంతసమయే  
ఘేష్టాత్మశృంగధృతకాష్ఠాంబువాహనవరాష్టాపదప్రభతనో॥ ౧

వ్యా॥ ఈష్టోకమునందు యతీంద్రులు శ్రీమన్నారాయణుని యవతారములలో  
నీచైవస్వతమస్వంతరమున మొదటిదగు మత్స్యరూపావతారమును జుతించు  
చున్నారు.

ప్రాప్తి, ఈశ, విగ్రహ=శ్రేష్ఠమగుమత్స్యమూర్తి; కునిష్ఠీకన=(నీయొక్క) పెద్ద ఉమియుటచేత; ఉద్ధత=తల్లడిల్లిన (ఎగురగొట్టబడిన) విశిష్ట=మిగిలిన (తక్కిన) అంబుచారి=జలచరజంతువులుగల, జలధీ=సముద్రముకలవాడా; కోష్ఠాంతర=కడుపులోపల (సముద్రమధ్యమనందు) అహితి=శత్రువగు, సోమ కాసురునివలన, విశేష్ట=చేష్టలుతోలగిన అనగా దొంగిలించబడిన, ఆగమాఘ=వేదసముదాయముగల, పరమేష్ఠీ=బ్రహ్మచేత, ఈడిత=నూతించబడినవాడా; ప్రేష్ఠా=మిక్కిలిప్రియుడైన, అగ్రనూన=నూర్యపుత్రుడైన, మను=మనువగు వైవస్వతునియొక్క, చేష్టార్థం=ప్రవృత్తికారకు (మనువుసృష్టిచేయుకారకు) యుగాంతసమయే=యుగాంతకాలమునందు, ఆత్మవిత్=ఆత్మజ్ఞానము కలవాడవును (సర్వజ్ఞుడవును) అతీష్టః=మిక్కిలిప్రియడవును (అయిననీవు) శీష్టా=మిక్కిలి శ్రీరమైన, ఆత్మకృంగ=(మత్స్యరూపమైన) నీయొక్కకొమ్ముచేత, ధృత=ధరింపబడిన, కాష్ఠాంబువాహన=తెప్పగలవాడా; వర= శ్రేష్ఠమగు, అష్టాపద=బంగారముయొక్క, ప్రభ=కాంతివంటికాంతిగల, తనో=శరీరము కలవాడా మాం=నన్ను త్వం=నీవు, అన=రక్షింపుము.

### మ త్స్య వ తా ర ను తి .

3

తాత్పర్యము:—ఓయీమత్స్యమూర్తీ నీవు నన్ను రక్షింపుము. నీమత్స్యరూపమెట్టి దంటివేని వినుము, నీవుమత్స్యరూపమున సముద్రమునందు సంచరించుచు నీరు సీల్చి మరల విడుచునపు డాసంరంభమునకు సముద్రమందున్న తక్కినజంతువు లోర్వకాలక తల్లడిల్లెను. మరియును బ్రహ్మకథినమయి యన్న వేదములన్నింటిని సోమ కాసురుడు దొంగిలించి సముద్రమునందు దాగొన్నపుడు బ్రహ్మనుతింపగా నతని గరుడించి, సోమ కాసురుని జంపి మరలవేదములవాతనికొసంగితివి. మరియును వైవస్వతమనువు సృష్టిచేయుటకు మునుపు నీకతనియందు మిక్కిలి దయకలదు. కావున సర్వజ్ఞుడవగునీవు యుగాంతప్రళయకాలమందాతని నోడ యందెక్కించి యాయోడ ప్రళయమున జలరాశియందునునిగి నశింపకుండు నటుల దిట్టమైన నీకొమ్మునకు దగిలించి రక్షింగితివి. మరియు నీమత్స్యశరీరము మంచిబంగారమువలె ప్రకాశింపునది. ఇట్టి నీమత్స్యరూపము ఓజగన్నాథా నన్ను రక్షింపుగాక నీయవతారములన్నియు భక్తరక్షణముకొరకే కావున భక్తుడనైన నన్ను రక్షించుట న్యాయమని తాత్పర్యము.

## ౨ హ య గ్రీ వా వ తా ర ను తి .

శ్లో॥ ఖండీభవద్భహుళ డిండీరజృంభణసుచండీకృతో దధిమహా  
కాండాతిచిత్రగతి శౌండాద్యహైమరదభాండాప్రమేయచరితా  
చండాశ్వకంఠమద శుండాలదుర్భృదయగండాభిఖండగరదో  
శ్చండామరేశహయ తుండాకృతేదృశమఖండామలంప్రదిశమే ॥ ౨

వ్యా॥ ఖండీభవత్=ముక్కులగుచున్న బహుళ=విస్తారమైన డిండీర=సురుగు  
(ఫేనము) యొక్క జృంభణ=అతిశయముచేత సుచండీకృత=మిక్కిలిభయం  
కరముగాజేయబడిన ఉదధి=సముద్రముయొక్క మహాకాండ=చుహజలమునందు  
అతిచిత్రగతి=పలువిధములైన నడకలందు శౌండ=నేరుపుగలవారిలో (ప్రసి  
ద్ధులందు) ఆద్య=మొదటివాడా శౌండ=ప్రసిద్ధుడా ఆద్య=అదిపురుష అని

## ౩ హ య గ్రీ వా న తా ర ను తి .

5

యును జెప్పవచ్చును. హైమరదభాండా=బంగారువలెప్రకాశించు దంతకంఠి  
యలంకారముగాగలవాడా అప్రమేయచరిత=ఘోషించుటకైనను శక్యముకాని  
చాత్రిముకలవాడా చండాశ్వకంఠ=భయంకరమైనహయగ్రీవము గలవాడా  
మదశుండాలదుర్భృదయ=దుష్టజనులనెదు మదపుటేనుగులయొక్క గండ=  
గండస్థలములను అభిఖండన=ముక్కులొచ్చేయునట్టి దోశ్చండామరేశ=భయంకర  
మగుబాహువులకలదేవతాప్రభువా హయతుండాకృతే=తురగముఖాకృతిగల  
వాడా అఖండామలం=తెంపులేనట్టియు స్వచ్ఛమైనట్టియు దృశం= (జ్ఞాన)  
దృష్టిని మే=నాకు ప్రదిశ=దయచేయుము.

తా॥ ఇందు హయగ్రీవావతారము నులింపబడుచున్నది. ఓయీహయగ్రీవమూర్తి తెం  
పులేనట్టియు దోషహీనమగునట్టియు జ్ఞానదృష్టిని నాకు గలూక్షింపుము అనేక  
విధములగు వింతవింతనడకలతో నీవుసముద్రమునందు హయాకారమున నివారిం  
చునపుడు అందున్న ఫేనము ముక్కుముక్కులయి మీదికెగయుచు మహాజలమం



తము కల్లోలమగుటచేత సముద్రముమీర్చి లి భయంకరమై గానుపించెను. నీవు అన్నింటికిని మొదటివాడవు నీదంతకాంతులు బంగారువలె ప్రకాశించుచు అ లంకారములవలెనున్నవి. నీచరితములలూహచేతైన దెలియకక్యముకాదు దుష్టచిత్తు (దానవు) లనెడు మదపుటేనుగుల గండస్థలమును నీచేతులతో చీల్చినపుడు నీరూపము మిగులభయంకరముగానుండును. నీవుసర్వదేవోత్తముడవు. వాయము ఖండవు. ఆస్కండితము, ధోరితకము, రేచితము, వర్జితము, ప్లుతము అని అయిదు విధములు, అవియన్నియు చేరి చిత్రగతియనబడును.

### 3 కూర్మా వ తా ర ను తి .

శ్లో॥ కూర్మాకృతేత్వవతునర్మాత్మపృష్ఠధృతభర్మాత్మమందరగిరే  
ధర్మావల్లంబనసుధర్మాంసదాకలితశర్మానుధావితరణాత్

కూర్మా వ తా ర ను తి .

దుర్మానరాహుముఖదుర్మాయిదానవసుమర్మాభిభేదనపటో  
ఘర్మార్క కాంతివరనర్మాభవాభువననిర్మాణధూతవికృతిః ॥

వ్యా! ఆత్మపృష్ఠధృత=తనవీపుమీద ధరింపబడిన, భర్మాత్మ=బంగారువికారమైన, మందరగిరే=మందరపర్వతముకలవాడా; సుధావితరణాత్=అమృతమునిచ్చుట చేత ధర్మావల్లంబన=ధర్మమునే యూతగా గొనిన సుధర్మాంసదా=దేవసభ యందున్నవారికి (దేవతలకు) కలితశర్మా=చేయబడినసుఖముకలవాడా (సుఖ దాతా) దుర్మాన=దుష్టచిత్తులగు రాహుముఖ=రాహువుమొదలగు దుర్మాయి దానవ=దుష్టమాయగలదానవులయొక్క సుమర్మ=మంచి ఆయువుపట్టులను అభిభేదన=ఎదిరించిభేదించుటయందు పటో=నేరుపుగలవాడా; కూర్మా కృతే=కూర్మరూపుడా; ఘర్మార్క=మండువేసనినూర్పునియొక్క కాంతి= కాంతింటికాంతిగల వరనర్మా=మండికవచముకలవాడా; భవాత్=నీవు; తు=అయితే (ఎట్టివాడవనగా) భువననిర్మాణ=లోకములనుచేయుటయందు

ధూత=విడిచిపెట్టబడిన వికృతిః=వికారముకలవాడవు. (కావుననే) నర్మ= (మాయొక్క) సౌఖ్యమును అవతు=రక్షింతువుగాక.

తా॥ ఓయీకూర్మమూర్తి! మాకు సౌఖ్యమునిచ్చి రక్షింపుము. నీవీపున బంగారు వికారమగు మందరపర్వతమును ధరించితివి; ధర్మమునాశ్రయించియుండు దేవ తలకమృతమునిచ్చి వారిసభయందెల్లపుడును సౌఖ్యముండునటుల సంతరించితివి; దుష్టమాయచేతనమృతమును గైకొనయత్నించిన దుష్టచిత్తులగు రాహువుమొదల గు దానవులను నేర్పూరింపింపితివి తీక్షణమైననూర్యకాంతితో ప్రకాశించు కవచముకలవాడవు సమస్తవికారములను జగములను సృజించి వాని యందు నిడిచితివి; అనగా నీవు వికారములేనివాడవు జగమంతయునీయొక్క వికారము అనుట ఇట్టిసీవు మాకెల్లపుడును సౌఖ్యమిచ్చి రక్షింపుము

## ౪ ధ న్వ ం త రి య వ తా ర స్తు తి.

శ్లో॥ ధన్వంతరేంగరుచిధన్వంతరేరితరుధన్వంతరీభవసుధా  
భాన్వంతరావసథమన్వంతరాధిక్యతన్వంతరావధనిధీ  
ధన్వంతరంగశుగుదన్వంతమాజుషితన్వన్మమాభితనయా  
సూన్వంతరాత్మహృదతన్వంతరావయవతన్వంతరాద్రిజలధౌ॥ ౪

వ్యా॥ హేధన్వంతరే=ఓధన్వంతరీ, అంగరుచి=శరీర కాంతికి, ధను అంతర ఈరిత= వేదములలోపల నుతింపబడినవాడా; సుధాభాను=అమృతకిరణుండగు చంద్రుని యొక్క, అంతర=లోపల, ఆవసథ=నివాసముగలవాడా; మన్వంతర=మన్వం తరకాలమునందు; అధిక్యత=అంగీకరింపబడిన, (చేకొనబడిన) తను అంతర= మరియొకశరీరమగు, ఓవధనిధీ=చంద్రుడుకలవాడా; అభితనయా=సముద్ర పుత్రియగు లక్ష్మీదేవియొక్క, నూను =కుమారుడగు మన్మథునియొక్క,

అంతకాత్మ = అంతస్సారమును (హై ర్యమును), హృత్ = అపహరించెడు, అతను = గొప్పదగు, అంతరాదయన = అంతఃకరణముకలవాడా; తను, అంతర, అత్తి, జలధా = (నా) శరీరములోపల (అంతఃకరణములకు) గలిగెడు బాధయను సముద్రమునందు, మరు = వాయొక్క, ఆజిషు = యుద్ధములలో, ధన్వంతరంగ = ధనుర్వేదపండుగల, శుక్, ఉదన్వంతం = దుఃఖము నెడు సముద్రమును, విత్వన్ = (నాకు) బాధనుకలిగించు కామక్రోధాదులనుపోగొట్టుటచేత) గ్రహించుచు రు, ధన్వంతరీభవ = (నా) భయమునకు దేవవైద్యుడవుకమ్ము.

తా: ఓభగవానుడా నీవుపాలసముద్రన ధన్వంతరియను నామమతో నవతరించితివి. దేవతలకు వైద్యుడవైతివి. నీశరీరమును నేదములు వశిక్తంచుచున్నవి. అప్పు తక్కిరణములుగల చంద్రునియందున్నవాడవు; వైవస్వతమన్వంతరమున చంద్రుని యందు భగవంతునిస్థానము. మోక్షమునిచ్చువాడవు. వైద్యుడవగుటచే భవ రోగమునకావధమునిచ్చువాడవు. ధనుర్వేదస్వరూపుడవుకావున శత్రువులను

## ధన్వంతరియవతారనుతి.

11

గొట్ట జాలువాడవు. సర్వప్రాణులను బాధించు కాముని గెలువజాలువాడవు. మీదవివరించిన నీశక్తులన్నియు నాకుసహాయముగానుపయోగింపుము. కామ క్రోధాద్యరివగకము నన్ను బాధించుచున్నది. దానిని గెల్పుటకు నాయతఃకరణము పోరాడుచున్నది. కాని గెలువనేరకున్నది. కావున నన్ను బాధించుచున్న యీయరివడ్వర్గము అనుశత్రువునిమీద నీధనుర్విద్యను ప్రయోగించి దానిని దుఃఖసముద్రమునందు ముంచి దానివలన నాకు గలిగిన భయము అను సంసార రోగమును బోగొట్టుము. నీవువైద్యుడవయి యవతరించుటచేత నీశక్తులను బాధించుచున్న కామాది శత్రువుల బాధయను రోగమును మానుపవలయును.

ఈశ్లోకమునందు కల్పన యొక్కంతైక్లిష్టముగానున్నను సాగనుగానున్నది.

ఇందు నాలవపాదమున అధితనయా నూన్వంతకాత్మ హృత్ అనియు పాఠ మున్నది. అప్పుడు అధితనయా నూను = మన్మథునికి, అంతక = యమునివలె (చంపునట్టి) ఆత్మహృత్ = నీయొక్క హృదయము అని యర్థము-అయిన నీపాఠము లెప్పుకాదు. మన్మథజనకుడగు భగవంతుడు మన్మథాంతకుడనగుటచే అశ్లీల దోషము కలుగవచ్చును.

## ౫ జ గ న్మో హి నీ ను తి.

శ్లో॥ యాక్షీరవార్ధిమథనాక్షీణదర్పదితిజాక్షోభితామరగణా  
 పేక్షాప్తయేజనివలక్షాంశుబింబజిదలీక్ష్యాలకావృతముఖీ  
 సూక్ష్యవలగ్నవసనాక్షేపకృత్కుచకటాక్షాక్షమీకృతమనో  
 దీక్షాసురాహృతసుధాక్షాణినోవతుసురూక్షేక్షణాద్ధరితనుః ॥ ౧

వ్యా॥ యాచారితనుః = ఏనిష్ఠువుయొక్క శరీరము, వార్ధిమథన = సముద్రమును దరు  
 చునచుయును, అక్షీణదర్ప = పెద్ద గర్వముతోగూడిన, దితి = దైత్యులచేత,  
 అక్షోభిత = మిక్కిలి బాధపెట్టబడిన, అమరగణ = దేవతాసమూహముయొక్క  
 అపేక్షాప్తయే = కోరిక సఫలమగుటకొరకు (అమృతముకొరకు), వలక్షా అంశు  
 బింబజిత = తెల్లని కిరణములుగల (చంద్ర) బింబమును జయించునట్టియు; అతి

## జ గ న్మో హి నీ ను తి.

13

క్ష = తీక్షణము కానట్టియు (ప్రసన్నమయినట్టియు), అలకావృత = ముంగురులచే  
 చుట్టబడినట్టియు, ముఖీ = ముఖముకలిగియు, అజని = పుట్టినో; (సా = అజగ  
 న్మోహినీ రూపమగు ఆచారి విగ్రహము అని అధ్యాహారము); నూత్న =  
 సన్నమయిన, అవలగ్న = నడుమునుండి, వసన = కట్టువస్త్రమును అక్షేపకృత్ =  
 ఎగురగొట్టుచున్న, కుచ = కుచములను, కటాక్ష = ఓరచూపులచేత, అక్షమీ  
 కృత = తాలిమిలేసటుల జేయబడిన (తహతహనొందిన) మనోదీక్షా = మనోదై  
 ర్ఘ్యమకల, అమర = రాక్షసులనుండి, అహృత = అవహరించబడిన, సుధా = అమృ  
 తముకలదియై, అజని = అవతరించెనో, సా = అట్టి జగన్మోహనరూపమగు,  
 హరితనుః = విష్ణుని విగ్రహము, నః = మాయొక్క, అక్షాణి = నేత్రములను (ఇంద్రి  
 యములను) రూక్ష = ప్రేమలేని (భక్తిలేని అనగా దుష్టమగు) ఈక్షణాత్ =  
 దృష్టినుండి, సు = బాగుగా, ఆకతు = రక్షించుగాక.

తా॥ దైత్యులవలని బాధల నోర్వజాలక దేవతలు అమృతమును సంపాదించి పాల  
 సముద్రమును మధించిరి. ఆపుడు అమృతము దొరికను కాని దైత్యులు బలవం

కులగుటచే దేవతలకది దొడకకుండ తామెహరించుటకు సిద్ధపడిరి. అప్పుడు దేవతలకోర్కి తీర్పుటకు శ్రీపతి జగన్మోహనాకారముతో అడుదియై యవతరించి దైత్యులను మోహపెట్టెను. ఆ మెముఖము చంద్రునిమించినప్రకాశము కలదియై ప్రసన్నము యుంగరములవలెనున్న ముంగురులతో సాంపుగలిగియుండెను. నడుముసన్నముగానుండుటచేత పృథులములగు తుచములు వస్త్రము నొసిలించినందున ఆసందున దైత్యులారమాపులుమాచుచు తాలిమిదూలి. అటుల వారిని మోహజాలములందు ముంచి యమృతమును వారికిడక దేవతలకిచ్చెను. మాయాద్రియములు దైత్యులవలె యజ్ఞానమునకులొనయి సంసారమునందు కొట్టుకొనుచున్నవి. అదితోలగించుటకు సమర్థుడు భగవంతుడే జగమునంతయు మోహింపజేయుటకు కాని మోహమును విడిపించుటకు గాని సమర్థుడతడే. కావున నోజగన్మోహనావతారుడవగు స్వామి దైత్యులనువలె మమ్మును నీమాయలోబడద్రోయక దుష్టహగు నజ్ఞానదృష్టిని బోగొట్టి నిర్మలమగు జ్ఞానదృష్టి మాకు కలుగునటుల కటాక్షించి రక్షింపుము.

జ గ న్మో హ నీ ను తి .

15.

శ్లో॥ శీతాదియుజ్జీగమదీతౌసులక్షణపరితౌక్షమావిధినతీ  
దాక్షాయణీక్షమతిసాక్షాద్రమావినయదాక్షేపవీక్షణవిధౌ  
ప్రేతౌక్షిలోభకరలాక్షారసౌక్షితపదాక్షేపలక్షితధరా  
సాక్షారితాత్మతనుభూక్షారకారనిటలాక్షాక్షమావతునః ॥

E

ఈశ్లోకమునందు జగన్మోహనరూపము శత్రునిమోహపెట్టిన సంగతిని నుతించుచున్నారు.

వ్యా॥ శీతాదియః=శీత మొదలగువడంగములతోగూడిన, నిగమ=వేదములందు చెప్పబడిన, దీక్షా=కర్మలయందు, సులక్షణ=మంచిలక్షణములను, పరితౌ=పరిక్షించుటయందు, తౌమా=సమధాతృగలిగిజ్ఞుడైన, విధినతి=సరస్వతీదేవియు, దాక్షాయణీ=పార్వతియును, సాక్షాత్ రమా అపి=స్వయముగాలక్ష్మీదేవియును, యత్=ఏకారణమువలన ఆక్షేపవీక్షణవిధౌ=ఆక్షేపముతోనూచుటయనుకార్య

మునందు (అక్షేపించుటకు,) నక్షమతి=చాలదో అటువంటిన్ని; ప్రేక్ష=చూచు  
చాచియొక్క, అక్షి=కన్నులకు లోభకర =అశనుపుట్టించునట్టియు, లాక్షాగ్రసో  
క్షిత =లత్తుకరసముయొక్క పూతకలిగినట్టియు, పద=పాదములయొక్క,  
అక్షేప=వివ్యాసము, (నడక) చేత, లక్షిత=చిహ్నములుపడిన, ధరా=భూమి  
గలిగినట్టిదియు, త్సారితార్క =అగమ్యాగమనాది దోషములచే దుష్టమగు స్వ  
భావముకల, తనుభూ=మన్మథుని, త్సారకార=భస్మముగాజేసినవాడగు, నిట  
లాక్ష=ఫాలలోచనుడగు శివునియొక్క, అక్షమా=తత్తరపాటు గలిగినట్టియు,  
సా=అజగన్మోహిని, నః =మమ్మును, అవతు =రక్షించుగాక.

తా॥ ఓజగన్మోహనమూర్తి నిక్కముగానీకు ఆడుదుగనాడు అనుభేదములేకపో  
యినను ఆడుదానిరూపమున నవతరించుటచేత ఆడువారితోనిన్ను పోల్చువలసిన  
చెప్పును. వేదవేదాంగములందు చెప్పబడిన క్రియాతంత్రములందు వైతము గుణ  
దోషములను పరీక్షించు కర్తృగల సరస్వతి దాక్షాయణి మహాలక్ష్మి (బ్రహ్మ

(2)

జ గ న్మో హి నిఃను తి .

17

(వపస్థువులభార్యలు) అనుమహాశక్తులువైతము నీపరీక్షితు నిలువజాలరు. నీవా  
క్షేపించునపుడు సరియైనసమాధానము నీయజాలరు. నీనడకచక్కదనము చూ  
చువారిసందరిని మోహనెట్టును. మరియు అగమ్యాగమనాదిదోషములను వైతి  
ము చేయించు మన్మథునినే దహించుశివుడుకూడ నీరూపమును మోహించి తల్ల  
డిలెను. ఇట్టి నీచక్కదనము నెవడునణింపగలడు ఓజగన్మోహనాకార  
మమ్మరక్షింపుము.

ఇందుమూడవచరణమున కదాక్షేపలక్షితపదా అనియు నొకపాఠముకలదు.  
అపుడు పాదములందు చూడబడిన పాదములు గలది యనగా నడచునపుడు  
నడక మిక్కిలి సోగుముగా గనబడెను అని యర్థము.

## ౬ వ రా హా వ తా ర ను తి.

శ్లో॥ నీలాంబుదాభశుభ శీలాద్రిదేహధర ఖేలాధృతో దధిధునీ  
శైలాదియుక్తనిఖి లేలాకటాద్యసుర తూలాటవిదహనతే  
కోలాకృతేజలధి కాలాచలావయవ నీలాబ్జదంష్ట్రధరణీ  
లీలాస్పదోరుతల మూలాశయోగివర జాలాభివంద్యనమః॥ ౨

వాగ్॥ నీలాంబుదాభ = నీలమేఘవర్ణముగలవాడా, శుభశీల = లోకమునకు మంగళ  
మునిచ్చు స్వభావముకలవాడా; అద్రిదేహ సర = కొండంతకీరమును ధరించినవా  
డా; ఖేలా = విలాసార్థముగా, ధృత = ధరింపబడిన, ఉదధి = సముద్రము, ధునీ =  
నదులు, శైల = కొండలు, ఆది = మొదలయినవానితో, యుక్త = కూడిన, ని  
ఖిల = సకలమైన, ఇలాకట = భూమియేనితంబభాగముగలవాడా; (అనగా సము  
ద్రము, నదులు, కొండలు మొదలు గాగలవానితోగూడిన భూమి నీకు కటిప్రదే

## ౭ వ రా హా వ తా ర ను తి.

19

శేషయు యున్నదని తాత్పర్యము) అదితసుర = మొదటరక్కనులను, తూలాట  
నీ = దూదితదవికి, దహన = అగ్ని కంటివాడా; కోలాకృతే = వరాహరూపము ధ  
రించినవాడా; జలధి = సముద్రము, కాల = కాలము, అచల = కొండలు, అవయ  
వ = అవయవములుగాగలవాడా; నీలాబ్జదంష్ట్ర = నల్లకలుగు కంటి కాంతిగల కో  
రలుగలవాడా; ధరణీ = భూమికి, లీలాస్పద = వినోదస్థలమగు, ఊరుతలమూల =  
కటిప్రదేశముయొక్క మూలమును, ఆశ = భుజమునుగలవాడా (అనగా నీకటిభా  
గమందును భుజములందును భూమియునికిపట్టు కావించుకొనియున్నదని తాత్ప  
ర్యము) యోగివరకాల = యోగిశ్వరుల సమూహముచేత, అభివంద్య = సంఖ్యోపము  
తో నమస్కరింపబడువాడా; తే = నీకు, నమః = నమస్కారము.

తా॥ కులభము-ఇందు రతిఖేలాధృత అని మొదటిపాదమున పాతాంతరముకలదు.  
దానికి ప్రీతితోగూడిన విలాసార్థముగానని యర్థము.

## ౭ న ర సి ం హ మూ ర్తి ను తి .

శ్లో॥ దంభోభితిక్షునఖసంభేదితేంద్రరిపుకుంభేంద్రపాహిక్వపయా  
స్తంబార్భకాసహనడింభాయదత్తవరగంభీరనాదన్యహరే  
అంభోధిజానుసరణాంభోజభూపవనకుంభీనసేశఖగరాట్  
కుంభేంద్రకృత్తిధరజంభారిష్ణుఖముఖాంభోరుహాభినుతమాం॥ ౮

వ్యా॥ దంభోభితిక్షు=నత్రాయథమునలె క్రూరమగు, నఖ=గోళ్లచేత, సంభేదిత=  
పూర్తిగాచిల్పబడిన, ఇంద్రరిపు=ఇంద్రునకుత్రువగు హిరణ్యకశిపుడను,  
కుంభేంద్ర=మదపుటేనుగుగలవాడా; స్తంబ=చేష్టలుమానియున్న, అర్భక=  
తాబడయిన ప్రహ్లాదునియెడల, అసహన=ఓరిమిలేనివాడా (అనగా చిన్నపిల్ల  
వాడయిన ప్రహ్లాదునికి తండ్రితలన గలిగిన బాధలనుజూచి బాల్కినడి యోర్వలేని

## న ర సి ం హ మూ ర్తి ను తి .

21

వాడా అని తాత్పర్యము) డింభాయ=ముద్దుబిడ్డడగు ప్రహ్లాదునికి, దత్తవర =  
యివ్వబడిన వరముగలవాడా (వరిమిచ్చినవాడా); గంభీరనాద=(నీవు అతత  
రించినపుడు గలిగిన) పెద్దగజనధ్వనికలవాడా; అంభోధిజా=సముద్రకన్య  
యగు లక్ష్మీదేవియొక్క, అనుసరణ=అనుసరణముకల (నీయుగ్రమూర్తిని  
జూచిచూడలేక భయపడి శ్రీమహాలక్ష్మిని ముందిడికొని యామెనెనుక తాము  
వచ్చి నిన్ను ప్రసన్నునిగా జేయుటకు బ్రహ్మాదిదేవతలవచ్చినని తాత్పర్యము),  
అంభోజభూ=పద్మభవుడయిన బ్రహ్మయను, పవన=వాయుమూర్తియును  
కుంభీనసేశ=సర్పరాజగు శేషును, ఖగరాట్=పక్షిరాజగు గరుత్మంతుడును  
కుంభేంద్రకృత్తిధర=గజరాజుయొక్క చర్యమునుధరించిన శివుడును (గజచర్యం  
బరుడు) జంభారి=ఇంద్రుడును, షణ్ముఖ=కుమారస్వామియును (వీరలయొక్క)  
ముఖాంభోరుహ=ముఖపద్మములచేత, అభినుత=సంతోషముతో నులింపబడిన  
వాడా; నృహరే=ఓనరసింహమూర్తి, మాం=నన్ను, కృపయా=దయతోడ,  
పాహి=రక్షింపుము. తాత్పర్యము ములభము.



## ౮ వా మ న మూ ర్తి ను తి.

శ్లో॥ పింగాక్షవిక్రమతురంగాద్విన్యచతురంగావలిప్తదనుజా  
సాంగాధ్వరస్థబలిసాంగావపాతహృషితాంగామరాభినుతతే  
శృంగారపాదనఖతుంగాగ్రభిన్నకనకాంగాండపాతితటిసి  
తుంగాతిమంగళతరంగాభిభూతభజకాంగాఘవామననమః॥

వ్యా॥ పింగాక్షవిక్రమ=సింహపరాక్రమముగల, తురంగాద్విన్య=గుర్రములు మొద  
లుగాగలవైనవములయొక్క, చతురంగ=నాలుగంగములతో (రథములు, యేనుగులు  
గుర్రములు, పదాతులు అని వైనవమునను నాలుగు అంగములు), అవలిప్త=  
వ్యాపించియున్న, దనుజ=రాక్షసులనుగలిగి, ఆసాంగ=అంగములతో పూర్తి  
గాగూడిన, అధ్వర=యాగమునందు; ధ్వి=ఉన్నటువంటి, బలి=బలిచక్రవర్తి

## వా మ న మూ ర్తి ను తి.

23

యొక్క, సాంగావపాత=సాష్టాంగపడుటచేత, హృషిత=సంతోషముకల,  
అమరాభి=దేవతాసమూహముచేత, నుత=స్తోత్రముచేయబడినవాడా; శృంగా  
రపాద=అందమయిన (నీ) పాదములందలి, నఖ=గోళ్ళయొక్క, తుంగాగ్ర=  
ఎత్తయినకొనలచేత, భిన్న=బద్దలుచేయబడిన, కనకాంగ, అండ=(హిరణ్యగ  
ర్భుడు) బ్రహ్మాండమునుండి, పాతి=పడినదయిన, తటిసి=నదియైన గంగయొక్క  
తుంగ=ఉన్నతమయినట్టియు; ఆతిమంగళ=మిక్కిలి శుభకరమయినట్టియు,  
తరంగ=అలలచేత, అభిభూత=పోగొట్టబడిన, భజక=భక్తులయొక్క, అంగా  
ఘ=శరీరములందలి, పాతకములుకలవాడా; వామన=ఓ (గుఱ్ఱయౌధవగు)  
వామనమూర్తి తె=నీకు, నమః=నమస్కారము.

తా॥ ఓవామనమూర్తి నీకు నమస్కారము. నీవు యెట్టివాడవనగా; సింహపరా  
క్రమముకలిగిన తురగములు మొదలగు చతురంగబలములను బెట్టి రాక్షసులను  
కాపుపెట్టి బలిచక్రవర్తి సాంగముగా యాగముచేయుచుండెను. అబలిచక్ర

వర్తి ఆయాగమునంత నీకు సాష్టాంగపడునటుల చేసి అందుకులన జేవతలకు  
సంతోషమును గలుగజేసి వారినుతులను గైకొంటివి. మరియు నీవుదానమునొందిన  
మూడడుగులచోటునకు నొకయడుగున నూర్ధ్వలోకములవంటగా నీనుందర  
పదమునందలి నఖములచేత బ్రహ్మాండము పగిలి గంగదిగినది. తన యున్నతమయి  
నట్టియు అతిశుభంకరమయినట్టియు తరంగములచేత భక్తులపాపములను హరించి  
వారిని పవిత్రులనుగాజేయుచున్నది. ఇదియంతయు నీమహిమయేకదా.

శ్లో॥ ధ్యానార్హవామనతనోనాధపాహియజమానానురేశవసుధా  
దానాయయాచకవిలీనార్ధవాగ్వశితనానాసదస్యదనుజా  
మీనాంకనిర్మలనిశానాధకోటిలసమానాత్మహృంజగుణకౌ  
షీనాత్మసూత్రపదగానాతపత్రకరకానమ్యదండవరభృత్ ॥ ౧౦

వ్యా॥ ధ్యానార్హ=భక్తులుధ్యానించుటకు తగినవాడా (అనగా మరియెవడును ధ్యా

నమునకు అర్హుడుకాడనియు భగవంతుడొక్కడే యనియు నూచన) వామనత  
నో=పాట్టికరీరముకలవాడా; నాధ=ఓప్రభువా; యజమాన=యాగముచేయు  
చున్న, అనురేశ=రాక్షసేశ్వరుడగు బలిచక్రవర్తియొక్క, వసుధా=భూమిని  
ఆదానాయ=రాబట్టుకొనుటకు, యాచక=యాచకుడవైనవాడా; విలీనార్ధ=  
మిక్కిలిగూఢములగు అర్థములుగల, చాక్=మాటలచేత వశిత=లోంగింపబడిన  
నానాసదస్య=అందరు సభ్యులుకలవాడా (సభ్యులనందరిని నేర్పుగలమాటలచేత  
బలిచక్రవర్తిసభయందు వశము చేసికొన్నవాడా) దనుజామీనాంక=రాక్షస  
స్త్రీలకు మనస్థధునివలె మనోహరముగా నగుపడినవాడా; నిర్మల, నిశానాధ,  
కోటి=స్వచ్ఛమగు చంద్రులయొక్క నూరులక్షలవలె (అనేక పూర్ణచంద్రులవ  
లె)లేకఅంచువలె, లసమాన=ప్రకాశించుచున్న, ఆత్మ=స్వకీయమైన, హంజగు  
ణ=మొలత్రాడును, కాపీన=గోచియును, ఆత్మనూత్ర=జందెమును, పదగాన=  
పేదపాఠమును, ఆతపత్ర=గొడుగును, కరక=కమండలువును, అనమ్య=వంచక

కృముకాని, దండవర=క్రేష్టమగు, దండమును భృత్=ధరించినవాడా; పాహి=రక్షింపుము.

తాత్పర్యము సుప్తము.

## ప ర శు రా మ మూ ర్తి ను తి .

శ్లో॥ ధైర్యాంబుధేపరశుచర్యాధిక్యతృఖలవర్యావసీశ్వరమహా-  
శౌర్యాభిభూతకృతవీర్యాత్మజాతభుజవీర్యావలేపనికర  
భార్యాపరాధకుపితార్యాజ్ఞయావిదళితార్యాత్మనూగళతరో  
కార్యాపరాధమవిచార్యార్యమౌఘజయివీర్యామితామయిదయా॥

వ్యా॥ హే ధైర్యాంబుధే = ఓయీ సముద్రమువలె గంభీరమగు ధైర్యముకలవాడా;

## ప ర శు రా మ మూ ర్తి ను తి .

27

పరశుచర్య=గండ్రగొడ్డలితోడిపనిచేత, కృత=కత్తిరింపబడిన (నరకబడిన) ఖల  
వర్యావసీశ్వర=దుష్టశిఖామణులగు రాక్షసుల కలవాడా, (దుష్టశ్చత్రియులను  
గండ్రగొడ్డలితో నరికి చంపినవాడా); మహాశౌర్య=అభిభూత= (నీయొక్క) గొ-  
ప్పశౌర్యముచేత తిరస్కరింపబడిన, కృతవీర్యాత్మజాత=కృతవీర్యునికొడుకగు  
కార్యవీర్యార్జునునియొక్క, భుజవీర్య=బాహుపరాక్రమముయొక్క, అవలేప  
నికర=పూతలగుంపుకలవాడా (అనగా కార్యవీర్యుని బాహుబలగర్వ సముదా-  
యమును నీశౌర్యముచేత నాశనముజేసితివనుట); భార్యాపరాధ=(తన) భార్య  
జేసిన నేరమునకు, కుపిత=కోపించిన, ఆర్య, ఆజ్ఞయా=(నీ) తండ్రీయానతిచేత  
విదళిత=కోట్టిబడిన, ఆర్యా=(నీకు) పూజ్యురాలయిన, ఆత్మనూ = తల్లియొక్క  
గళతరో = మెడయను చెట్టుకలవాడా; (నీతల్లి యొనరించినపాతకమునకు కోపించి  
నీతండ్రి నీకాజ్ఞాపింపగా నీకు పూజ్యురాలయినను నీతల్లియొక్క మెడను చెట్టు  
ను నరికినటుల నీగండ్రగొడ్డలితో నరికి తండ్రీయానతిజేసితివని తాత్పర్యము) అర్య  
మౌఘ=నూర్యులయొక్క గుంపును, జయి=జయించునట్టి, వీర్య=పరాక్రమము

కలవాడా; మయి=నాయందు అపరాధం=తప్పును, అవిచార్య=గణింపక, అమితా=మితములేనట్టిదగు, దయా = దయ, కార్యా=చేయతగినది (అనగా నా తప్పులన్నిటిని మన్నించి నన్ను పూజింపుగుదయతోడ రక్షింపుమని తాత్పర్యము) తాత్పర్యము సుప్తము.

ఇందు మాడేకపాదమునందు విదితవార్యాత్మనూ అని పాఠాంతరముకలదు. అపుడుసయితము తాత్పర్యమిదే. అర్థముమాత్ర మించుక భేదమగును. ఏటులనిన ఆర్యాజ్ఞాయా=తండ్రి ఆజ్ఞ చేత, విదిత = తెలియబడిన, వార్యా = శ్రీయగు, ఆత్మనూ=తల్లియొక్క అని అనగా నీకుతల్లియనియు ఆమది అనియు విచారించక తండ్రియాజ్ఞ నే ప్రధానముగా గయికొని తల్లిని సంచరించితివనుట.)

ఇందొక సారస్యముకలదు. లోకమున మాతృహత్యకంటె పాపములేదు. ఆట్టి పాపమును జేసిన నీవు భక్తులమగు మాతప్వలనెన్నుట నీతికాదు. కావున మాతప్వలనెంచక రక్షింపుమని యభిప్రాయము నూచింపబడినది.

## ౧౦ శ్రీరామచంద్రమూర్తి స్తుతి.

శ్రీరామలక్ష్మణశుకారామభూరవతుగౌరామలామితమహా  
హారామరస్తుతయశోరామకాంతేస్తుతనోరామలబ్ధకలహ  
స్వారామవర్యరిపువీరామవృద్ధిరచీరామలావృతకటే  
స్వారామదర్శనజమారామయాభిగతఘోరామనోరథహర॥ ౧౨

శ్రీరామలక్ష్మణ=శ్రీరామడనేడు నామముకలవాడా; శుకారామ=గంధర్వల యొక్క విశ్రమస్థానము (గంధర్వలోకము) నందును, భూ=రసాతలమునందును, రవ=ధ్వనిక, కు=హేతువగు, గౌర, అల, మహా, హర=తెల్లవై నట్టియు, స్వచ్ఛమైనట్టియు, లేజన్నులనెడ, ముత్త=హరముకలవాడా; (అనగా నీయొక్క పవిత్రమగు మహాపరాక్రమము రసాతలము మొదలు గంధర్వలోకమువరకును

వ్యాపించి స్వచ్ఛమైన ముత్యాలహారమువలె ప్రకాశించుచున్నది. మరియు నీ లోకములందున్న వారందరు నిన్ను సత్తులించుచు పెద్దభవము చేయుచున్నారు.) అమరశ్రుతయశోరామ=దేవతలచేత నులింపబడుచున్న కీర్తితో మనోహరుడగువాడా; కాంతిసుతశో=లావణ్యముతోగూడిన సౌగంధికరీరముకలవాడా; (చక్కనివాడా); రామలబ్ధకలహ=పరశురామునితోగలిగిన కలహము కలవాడా (పరశురాముని జయించినవాడా యని తాత్పర్యము); స్వారామ=ఆత్మయందే విక్రాంతిగల (మునులు మొదలగు) వానికి, రిపువీర=శత్రువులగు రాక్షసవీరులకు, అమృద్ధిగర=సీదనువృద్ధిచేయువాడా; చీర అమల అమృతకటే=మంచి నార బట్టలచేత చుట్టబడిన కటిప్రదేశముకలవాడా; స్వఆరామ=తన తోట యగు అశోకవనమును, దర్శన=చూచుటచేత, జ=పుట్టిన, మార ఆచయ=మదనరోగమును, అభిగత=పొందినవాడయి, ఘోర=భయంకరుడగు రావణునికి, ఆ=పూర్తిగా, మనోరథహార=కోరికనుగొట్టినవాడా, (అనగా రావణుడు తన అశోకవనమందు నీతాజీవిమంచి యామెను ప్రార్థించుటకు ఒకనాటి తెలవారు

శ్రీ రామ చంద్ర మూర్తి ను తి.

31

జామున నచ్చటికేగను. అపుడాతోటను జూచి మన్మథవికారమునకు లోబడి మిక్కిలి యాతురుడయి యామెను పలువిధముల భయపెట్టెను. అట్టి భయంకరుడగు రావణుని సంహరించినవాడా అని తాత్పర్యము.

శ్లో॥ శ్రీకేశవప్రదిత నాకేశజాతకపి లోకేశభగ్నరవిభూ  
స్తోకేశరారతిహారా కేవలార్థసుఖిధీకేకి కాలజలద  
సాకేశనాధవర పాకారిముఖ్యసుత కోకేశభక్తి మతులాం  
రాకేందుబింబముఖ కాకేక్షణాపహ హృషీకేశ తేంఘ్రికమలే॥ ౧౩

వ్యా॥ శ్రీకేశవ=ఓహరి, నాకేశజాత=స్వర్గమునకు ప్రభువైన ఇంద్రునికి కుమారుడైన, కపిలోకేశ=వానరలోకమునకు అధిపతియగు నాలిచేత, భగ్న=కొట్టబడిన, రవిభూ=మూర్యపుత్రుడైన సుగ్రీవునియొక్క, స్తోకేశర=తమకూనాని (అధికమైన) అరతిహార=సీదనుపొగట్టినవాడా, (అనగా సుగ్రీవునికి వాలివలనగలి

గిన పెద్దలారాను తొలగించినవాడా అని) అకేవలార్థముఖ్యధీ=కేవలము ధనము  
వలన గలిగెడు ముఖమునందే అశేగలవారు కానట్టి అనగా మోక్షాపేక్షులగునట్టి  
వారు అనెడు, కేకి=నెమరులకు, కాలజలద=కాలమేఘమువలె సంతోషదా  
యకుడా; సాశేతవాధవర=సాశేతరాజ్యమునకు అధిపతులగువారందరిలో శ్రే  
ష్ఠుడా; పాకారి=పాకానురుని శత్రువగు నింద్రునియొక్క, ముఖ్యగుత=ప్రధా  
న పుత్రుడు (కాకానురుడు లేక వారి) అను, కోక=కోకపక్షికి, ఇన=నూ  
త్యునికంటివాడా; (కోకములకు నూత్యుడు పీడనుకలుగచేయువాడు) రాకేందు  
బింబముఖ=పూర్ణ చంద్రబింబమువలె సంతోషకరమైన ముఖముకలవాడా;  
కాశేతుజాపహ=కాకానురునియొక్క కన్నను అడగగొట్టినవాడా; హృ  
షీకేక=ఇంద్రియముల కధిపతివగు స్వామి; తే=నీయొక్క, అంఘ్రికమతే=  
పాదపద్మమునందు, అనులాల భక్తిం=సాటిలేని భక్తిని, ప్రదేశ=ఇమ్ము;

(3) శ్రీ రా మ చంద్ర మూర్తి ను తి.

33

శ్లో॥ రామేన్మృతాంహృదభిరామేనరాశికులభీమేమనోద్వరమతాం  
గోమేదినీజయితపోమేయగాధిసుతకామేనిఃప్రమనసి  
శ్యామేసదాత్వయిజితామేయతాపసజరామేగతాధికసమే  
భీమేశచాపదళినామేయశౌర్యజితవామేక్షితేవిజయి॥

౧౪

వ్యా॥ మృతాం=మనుష్యులకు, హృదభిరామే=మనోహరుడయినట్టియు, నరాశి  
కుల=రాక్షసకులమునకు, భీమే=భయంకరుడయినట్టియు; గోమేదినీజయి=  
స్వర్గలోకమును భూలోకమును జయించునట్టి, తపః=తపఃపుణ్యచేత, అమేయ=  
మహాపురుషుడగు, గాధిసుత=విశ్వామిత్రునియొక్క, కామే=కోరికయందు,  
నిఘ్న=ఊచబడిన, మనసి=మనస్సుగలవాడయినట్టియు, (అనగా స్వర్గ  
మర్త్యలోకములను సయితము జయింపబాలు తపోసమదగు విశ్వామిత్రునియొక్క  
యాగమును రక్షించుటకు నిన్ను సహాయముకోగా నంగీకరించి రక్షించినవాడ  
=ని యథావతః); తే=యతః, అంఘ్రికమతే=గర్వరహితము;

జరా=ముసలితనము అను అమే=పీడగలిగినట్టియు (నిన్ను ధ్యానింపు మహా  
ముఖులకు ముసలితనము మొదలగు పీడలు లేకుండ చేయువాడవని తాత్పర్య  
ము), గత=పోయిన, అధిక=అధికులును, సమె=సమానులును గలిగినట్టియు  
(అనగా నీకుంటె నధికులుగాని నీతో సమానులుగాని లేరు అన్నియు నీకుంటె  
లేకున్నచే అని తాత్పర్యము); భీమ=భయంకరమగు; ఈశచాప=శివునివిల్లును,  
దశన=విరుచుటయందు, అమేయ=అపరమితమయిన, కౌర్య=కౌర్యముచేత  
జిత=పొందబడిన, వామేక్షణే=నీతాడేవియొక్క మనోహరమయిన చూపులు  
గలిగినట్టియు (అనగా నెవ్వరికిని శక్యముకాని శివధనస్సును విరిచిన నీయొక్క  
గొప్పకౌర్యమును చూచి సీతాదేవి నిన్ను వరించి నీదివ్యమంగళరూపమును దనివి  
దీరక చూచుచు నీకు చిక్కనని తాత్పర్యము), విజయిని=జయశీలుడేయినట్టి  
యు, శ్యామే=యావనముచేత మనోహరుడవయినట్టి యు. రామే=రాముడవై,  
నట్టియు, త్వయి=నీయందు, సదా=యెల్లప్పుడును, మనః=నాయొక్క మనస్సు,  
అద్య =ఇప్పుడే (తడవులేక), రమతాం=అనందించుగాక  
తాత్పర్యము గులభము.

శ్రీ రా మ చ ం ద్ర మూ ర్తి ను తి.

35

శ్లో॥ కాంతారగేహఖలకాంతారటద్వదనకాంతాలకాంతకశరం  
కాంతారయాంబుజనికాంతాన్యవాయవిధుకాంతాశ్మభాధిపహరే  
కాంతావిలోలదలకాంతాభిశోభితలకాంతాభవంతమనుసా  
కాంతానుయానజితకాంతారదుర్గకటకాంతారమాత్స్వవతుమాం॥౧౧॥

వ్యా॥ కాంతారయ=మనోహరమయిన ప్రవాహమునందున్న, ఆంబుజని=పద్మ  
మయొక్క, కాంత=ప్రియుడయిన నూర్చునియొక్క, అన్యవాయ=కులము  
నందు బుట్టిన శ్రీరామమూర్తి; విధు కాంత అశ్మ=చంద్రకాంతమాణిక్యము  
యొక్క, భా=కాంతివంటికాంతికి, అధిప=ప్రభువయినవాడా; (అనగా) చం  
ద్రకాంతమాణిక్యమవలె చల్లని మనోహరాకారముకలవాడా), హరి=ఓ హరి;  
కాంతారగేహ=అరణ్యము నివాసముగాగల, ఖలకాంత=దుష్టస్త్రియగు  
శూర్పణఖయొక్క, రట=ధ్వనిచేయుచున్న, వదన=ముఖమునందలి, కాంత=  
మనోహరమయిన, అలక=ముంగురులకు, అంతక=నాశకరమయిన, శరం=

బాణముకల, భవంతమను=నిన్ను వెన్నంటివచ్చిన, సారమా=అపహరిత్యైః మాం= నన్ను, అవతు=రక్షించుగాక, తు=ఆపహరిత్యై యెట్టిదైనగా, కాంతా= మిక్కిలి సౌందర్యవతియగు నీభార్య, విలాసత్ ఆశక అంత=చలించుచున్న మంగురులయొక్క కొనలుకలది, అభిశోభి=మిక్కిలి ప్రకాశించుచున్న, తిలక అంతా=తిలకముయొక్క కొనగలది, కాంత=తనకునునోజూడవయిన నీకు, అనుయాన=వెను వెంటవచ్చుటచేత, జిత=జయింపబడిన, కాంతారదుర్గ=అడవులలోని చొరకళ్యముకాని ప్రదేశములు, కటక=పర్వతప్రదేశములు, (నీటియొక్క) అంతా=తుదికలది, (అనగా నీతోడ వనవాసమునకు వచ్చి సీతామహాలక్ష్మి చొరరాని యడవులు, దుర్గములు, పర్వతములు మొదలగునవి పూర్తిగా తిరిగి చూచినదని తాత్పర్యము)

తా॥ ఓరామమూర్తి దండకారణ్యవాసిని యగు శూర్యబాణ నీసౌందర్యవిగ్రహమును చూచి మోహించి మొరపెట్టుచురాగా దానికి కురూపమొనరించితివి. పవిత్ర

శ్రీ రా మ చంద్ర మూర్తి ను తి.

37

మగు శూర్యమకమున బుట్టినవాడవు. సుంద్రకాంతిహానిక్యమునలె నిన్ను చూచువారికి కన్నులను మనస్సులను చల్లగా జేసి శూర్యులను శరీరకాంత కలవాడవు నీభార్యయగు సీతామహాలక్ష్మి మిక్కిలి సౌందర్యవతి. మంగురులల్లాడుచు మొగము చక్కదనము నెప్పుచేయుచుండును. మోమున తిలకము అందముగానున్నది. మరెటు ననపాయని కావున నీతోడ వనవాసమునకు వచ్చి చొరరాని సకల ప్రదేశములను పూర్తిగా తిరిగినది. ఇట్టి విధంబుతులిరువురును నన్ను రక్షింతురుగాక. ఇందు తు అను కల్పము సారమాతు అని అన్వయింపబడినది.

శ్లో॥ దాంతం దశాననసుతాంతం ధరామధివనంతం ప్రచండతిపసా  
క్లాంతం సమేత్య విపినాంతం త్వవాపయవనంతం తపస్విపటలం  
యాంతం భవారతిభయాంతం మమాశుభగవంతం భక్షణభజతాత్  
స్వాంతం స్వవారి దనుజాంతం ధరాధరనిశాంతం సతాపసవరం॥౧౬



వ్యా॥ యంత్రంతం=ఏతంతంతుడగు శ్రీరామమూర్తిని, క్లాంతంతప్రస్థపటలంతు=రా  
క్షుపపీడవలన దుఃఖమును జెందిన తాపసజనసమూహమును, విపిశాంతం=అరణ్య  
ముల చివరిను (అనగా దూరారణ్యమును), సమేత్య=పొంది, (వెళ్ళి) అవాప=  
(కరణమును) పొందెనో; అట్టి దాంతం=ఇంద్రియనిగ్రహముగలవాడును; దశా  
ననసుతాంతం=రావణునిపుత్రుని సంహరించినవాడును, ప్రచండతపసా=తీవ్ర  
మైన తపముతో, ధరామధినసంతం=భూతలమందు (కయనించి) యున్నట్టియు  
(అనగా సముద్రునియందు కొప్పగించి “సముద్రం శోమయిష్యామి పద్భ్యాం  
యాంతు ప్లవంగమాః” అని తీవ్రముగా దీక్షచేసి మూడుదినములు భూమిపై  
పవళించియుండెను) స, వారి, దనుజ, అంతం=అయుధములతోగూడినరాక్షసుల  
యొక్క నాశనముకలవాడును, ధరాధరనిశాంతం=ఋశ్యమూకము, ప్రసవణము  
మొదలగు పర్వతములయందు నివసించినవాడును, సతాపసవరం=(తనను కరణ  
మువేడిన) మునిశ్రేష్ఠులతోగూడినవాడును; అగు భగవంతం=భగవంతుడగు శ్రీ  
రాముని, భవ, అరతి, భయ, అంతం=సంసారమునందలి దుఃఖమువలన గలిగెడి

### శ్రీ రా మ చంద్ర మూర్తి ను తి.

39

భయముయొక్క కొనను (అనగా సంపూర్ణమగు భయమును), యాంతం=పొం  
దిన, మమ=నాయొక్క, స్వాంతం=మనస్సు, అశు=వేగముగా, భరణం=మరు  
పుతో (మిల్కిలిగా), భజతాత్=భజించునుగాక.

తా॥ మీదచెప్పిన విశేషణములుగల శ్రీరామమూర్తిని సంసారభయమును పూర్తి  
గానొందిన నామనస్సు మిక్కిలిగా భజించునుగాక.

శ్లో॥ శంపాభచాపలవకంపాస్త్రశత్రుబల సంపాదితామితయశాః  
శంపాదతామరస సంపాతినోలమను కంపారసేనదిశమే  
సంపాతిపక్షిసహ జంపాపిరావణహతంపావసంయదకృథా  
స్త్వంపాపకూపపతితంపాహిమాం తదపి పంపాసరస్తటచర॥ ౧౭

వ్యా॥ శంపాభచాప=మెరుపువలె ప్రకాశించు నీధనస్సుయొక్క, లవకంపం=కొంచెము  
కదలుటవేరే, అస్త్రశత్రుబలం=అడగిపోయిన శత్రుబలమువలన, సంపాదితం=  
పొందబడిన, అమితయశాః=వాదులేనికీర్తికలవాడా; (ఓకోదండరామమూర్తి!

మెరుపుతీగవలె నీధనుస్సు కొంచెము కలిపించినమాత్రాన అనగా అనారూపము  
గా నీశక్తువు లడగిపోవుచున్నాను అందువలన నీ పరిమితమైన క్రిత్యవచ్చినదని  
తాత్పర్యము. పాద, తామరస, సంపాతిక, మేఁసీ పాదపద్మములగు పడి  
యున్న నాకు; అనుకంసారసేన=కనికరభావముతో, ఆలం=చాలినంతగా,  
శం=కుఖమును, దిశ=ఇమ్ము, చురియును-సంపాను ప్లటచర=పంపాసగమ్మున్న  
దేశములందు సందరించినవాడా; యత్=యేహేతువుచేత; పాపిరావణహతం=  
దుర్మార్గుడైన రావణునిచేత కొట్టబడిన; సంపాతి, పక్షి, సహజం=సంపాతి  
అనే పక్షికి తమ్ముడైన జటాయువును; పావనం=పవిత్రునిగా; త్వం=నీవు; అ  
కృధాః=చేసితివో; తత్=ఆకారణముచేతనే; పాప కూప పతితం=పాపము  
అను కూపమునందు పడిన; మాం=నమ్ము; అపి=కుండా; పాహి=గక్షింపుము.  
(అనగా జటాయువు నీకైంకగ్యముచేయును రావణునిచేత గొట్టబడిన నేను  
ను నీసేన చేయుచున్నవాడను. కావున నాతనియందు గటాక్షించి రక్షించిన  
నీయన నాకుదునైతము గటాక్షించి రక్షింపుము అని తాత్పర్యము.

శ్రీ రామచంద్రమూర్తినుతి.

41

శ్లో॥ లోలాక్ష్యపేక్షితసులీలాకురంగవధభేలాకుతూహలతతే  
స్వాలాపభూమిజనిబాలాపహార్యనుజపాలాద్యభోజయజయ  
వాలాగ్నిదగ్ధపురశాలానిలాత్మజనిపాలాత్తపత్తలరశో  
సీలాంగదాదికపిమాలాకృతావిపథమూలాధ్యతీతజలధే॥ ౧౮

వ్యా॥ లోలాక్షి=చంచల (నుందర) దృష్టిగల సీతాదేవిచేత, అపేక్షిత=కోరబడిన  
సులీలాకురంగ=నుందరమయిన మాయులేడియొక్క, వధభేలా=చంపుట అను  
లీలయందు, కుతూహలతతే=మిక్కిలి యుత్సాహము కలవాడా; స్వ ఆలాప=  
నిన్నుగురించియే పలకరించుచున్న, భూమిజని=సీతాదేవి అను, బాల ఆప  
హారీ=స్త్రీని అపహరించిన రావణునియొక్క, అశుజ=తమ్ముడగు విభీషణుని  
పాల=రక్షించినవాడా; వాలాగ్నిదగ్ధ=తోకనున్న అగ్నిచేత కాన్పివేయబడిన;  
పురశాలా=లంకాపురమునందలి యింద్లుకల, అనిలాత్మజని=వాయుపుత్రుడగు  
అంజనేయునియొక్క, ఫాల=నుదుట, అత్త=ఓరింపబడిన, పత్ తల రజ=

నీపాదతలమునందలి ధూళికలవాడా; నీల అంగద ఆది కపిమాలా=నీలుడు, అంగదుడు మొదలగు వానరుల సమాహమచేత, కృత=చేయబడిన, అవి పథ మూల అభ్యతీత జలధి=పర్వతములమార్గము (నీరువు) ఆధారమున దాటిన సముద్రము కలవాడా; ఓ శ్రీరామమూర్తి; అద్య=ఇప్పుడే, జయజయ=య హోన్నతుడవయి వర్ధిల్లుము.

తా॥ ఓ శ్రీరామా! నీతాదేవి కోరిన మాయలేడిని మిక్కిలి యుత్సాహముతో పోయి వధించితివి. మరియును నిన్ను తలచుచును పలవరించుచున్న నీతా దేవిని అపహరించిన రావణునియొక్క తమ్ముడయిన విభీషణుని చేపట్టి రక్షించితివి. మరియు తనతోకనున్న అగ్నిచేత లంకాపుర మంతయు కాల్చివైచిన అంజనేయుడు నీపాదధూళిని తనశరమునం దెల్లపుడు ధరించును. నీలుడు, అంగ దుడు మొదలగు వానరులచేత నీతుత్తకట్టించి సముద్రమును దాటితివి. ఇట్టి మహాపురుషుడవయిన నీవు సర్వోత్తముడవయి వర్ధిల్లుదువు గాక.

శ్రీ రా మ చంద్ర మూర్తి ను తి.

43

శ్లో॥ తూణీరకార్యుకృపాణీకిణాంక భుజపాణీరవిప్రతిమ భాః

క్షోణీధరాళినిభ శోణీఃఖాదిఘన వేణీసురక్షణకరః

శోణీభవన్నయనశోణీజితాంబునిధిపాణీతాన్వర్ణమణీ

శ్రేణీవృతాంఘ్రిహవాణీశసూనువరవాణీస్తుత్రోవిజయతే॥ ౧౯

వ్యా॥ తూణీర=అమ్మలపొదియును, కార్యుక=ధనస్సును, కృపాణీ=కత్తి యును, (వీణవలన గలిగిన), కిణ, అంక, భుజ, పాణీః=కాయలచేత గుర్తులపడిన భుజ ములను హస్తములునుగలవాడును; రవి, ప్రతిమ భాః=మూర్త్యునితో సమాన మగు లేజస్సుగలవాడును అగు; క్షోణీధర ఆలి నిభ=పర్వతసమాహమలతో సమానులగు, శోణీముఖ=ఎర్రనిముఖముగల ముగ్ధివుడు, ఆది=మొదలుగాగల వానరులయొక్క, ఘన=వెద్దవయిన, వేణీ=జుత్తులను (శరములను లేక శరీర ములను) నురక్షణకరః=బాగుగాసంరక్షించు హస్తములుగలవాడు (సంరక్షించువాడు) ను; (ఇచ్చట వేణీశబ్దము ప్రాసకొర వుపయోగింపబడినది. దానికి

భినులు, దేహములు, ప్రాణములు అని లక్షణార్థము చెప్పవలయును) శోణీ భవత్ = ఎర్రగానగుచున్న, నయనశోణీ = నేత్రాంతము (కనులకొన) లచేత, జిత = జయింపబడిన, అంబునిధి = సముద్రునియొక్క, పాణి = హస్తములచేత ఈరిత = నుతి (నమస్కారము) పూర్వకముగా సమర్పింపబడిన, అన్వణసజీ = శ్రేష్ఠములగు మాణిక్యములయొక్క, శ్రేణీః = పంక్తిజేత, వృత = చుట్టుకొనబడిన ఆంధ్రుః = పాదములుగలవాడును; (అనగా స్వామికికొపమువచ్చి కనులెర్రచేసిన మాత్రాన రత్నాకరుడు భయపడి తనయందుడు ప్రశస్తమయిన రత్న సముదాయమును తెచ్చి యాతని పాదములందర్పించి చేతులు శోడించి తనను రక్షింపుమని వేషకొనెను) వాణీధుశరూను = సరస్వతి ఓతకాయగు బ్రహ్మకు పుత్రుడయిన నారదునియొక్క, వరవాణీస్తుతః = ప్రాధవాక్యములనేత నులింపబడిన వాడును; అను శ్రీరామచంద్రుడు. ఇహ = ఇచ్చట, విజహతే = సర్వోత్తముడయి ప్రకాశించుచున్నాడు. ఇందు ౨ వ చరణమునందు ఘోషీముఖాది అని యొకపాతము కలను. దానికి సందర్భముగా అర్థము తెలిసినదికాదు.

శ్రీ రా మ చంద్ర మూర్తి ను తి .

45

ఇది వ్రాతపారపాటయి యుండవచ్చును; లేదా ఘోషీముఖ అనగా పందిముఖమువంటి ముఖముగల బాంబవంతుడు మెదలగువాని చెప్పవచ్చును. పందిముఖము అనట నీచోపమకాదు. యజ్ఞవరాహరూపుడగు భగవంతునికి బాంబవంతుడు మనుషుడగుటచేత యాయుషమానము పఃత్రమగునదియే కాక మిక్కిలి పాపగియుండును.

తాత్పర్యము సులభము.

హంకారపూర్వమథటంకారనాదమతిపంకావధాన్యచలితా లంకాశిలోచ్చయపశంకాపతద్భిదురశంకాసయస్యధనుషః లంకాధిపోమనుతయంకాలరాత్రిమివశంకాశతాకులధియా తంకాలదండశతశంకాశకార్దుశశరాంకాన్నితంభజహరిం॥ ౨౦

వ్యా॥ యస్య = ఏ శ్రీరామమూర్తియొక్క; హంకారపూర్వం = హంకారము ముందుగా గలిగి, అధః = పిమ్మట, ధనుషః = ధనువుయొక్క, టంకారనాదం =

కాం అను శబ్దమును, అవధార్య=బాగుగావిని, అతిపంకా = మిక్కిలిపాపి  
యగు, లంకా=లంక; శిలోచ్ఛయవిశంకా=పర్వతములను సందేహములేనిదయి,  
అపరత్=బాగుగాపడుచున్న, భిదుర=వజ్రాయుధము (పిడుగు) అను శంకా=  
భయముతోగూడినదయి, చలితా=చలించినదో; మరియు సఃలంకాధిపః=ఆరావ  
ణుడు, యం=ఏ శ్రీరామునియొక్క ధనుష్టంకార నాదమును, శంకా శత అటల  
ధియా=అనేకవిధములగు భయములచేత కలతనొందినబుద్ధితో, కాలరాత్రి  
మివ=కాలపుత్యువు అని, అనుసుత = తలంచెనో; తం=అటువంటిన్ని; కాల  
దండశతశం=అనేక పుత్యుదండములతో సమానమైనట్టియు; కాశ=రెల్లుగడ్డి,  
కార్ముక= తనధనువునందు, శర=బాణమునెడు, అంక గుర్తుతో, అన్వితం=  
కూడినట్టియు, చారి=శ్రీరామరూపుడగు విష్ణుని, భజ=భజింపుము.

తా. శ్రీరామమూర్తి హుమ్మని ధనుష్టంకారము చేసినతోడనే మిక్కిలి పాపము  
తోనిండియున్న లంక విని ఇది పర్వతములు పడుటవలన గలిగినధ్వని కాదనియు

శ్రీ రా మ చ ం ద్ర మూ ర్తి ను తి .

47

పిడుగులధ్వనియనియు నిశ్చయించి భయముతో గడగడ వడకసాగెను. లంకా  
పతియగు రావణుండును అనేకవిధములయిన భయములను జెంది శ్రీరాముడు  
జగత్సంహారకారుడగు ప్రళయకాలుడేయని నిశ్చయించి భయమునొందసాగెను.  
లంకకును రావణునికిని అనేకకాలదండములవలె శ్రీరాముడు గానవచ్చెను.  
అతడు ధనమున్నందు రెల్లుగడ్డి సంధించినను అది బ్రహ్మాస్త్రమయి శత్రుసంహా  
రముచేయును. అట్టిమహిమగల శ్రీరాముని భజింపుము అని తాత్పర్యము.

శ్లో॥ ధీమానమేయతనుధామార్తమంగళదనామారమాకమలభూ  
కామూరిపన్నగపకామాహివైరిగురుసోమాదివంద్యమహిమా  
ఘేమాదినాపగతసీమావతాత్సలసామాజరావణరిపూ  
రామాభిధోహారిరభామాకృతిఃప్రతనసామాదివేదవిషయః॥ ౨౧

వ్యా॥ ధీ, మాన, మేయ=బుద్ధిబలముచేతనే తెలియదగినట్టి (మాటలచేత చెప్ప  
శక్యముకాని) తనుధామా=శరీరకాంతిగలవాడును; ఆర్త= వీడనొందినజనులకు

మంగళదనామా=శుభమునిచ్చునామము కలవాడను; రమా=లక్ష్మియు, కమల  
 భూ=బ్రహ్మయు, కామారి=మన్మథవైరియగు శివుడును, పన్నగప=నాగపతి  
 యగు శేషుడును, కామ=మన్మథుడును. అహివైరి=సర్పవిరోధియగు గరుత్మం  
 తుడును, గురు=బృహస్పతియును, సోమ=చంద్రుడును, (వీరందరిచేతను)  
 వంద్యులనునుస్కరింపబడలేనిన, మహిమా=గొప్పతనముకలవాడును; ధేమాదినా=  
 సామర్థ్యము మొదలగు గుణములచేత, అపగళ=అడిచి వేయబడిన, సీమా=  
 ఒడ్డుగలవాడును; సకలసామాజరావణిపుః=సమస్త సమాజముతోగూడిన రావ  
 ణునికి శత్రువయినవాడును; ప్రతనసామ ఆదిపేద విషయః=పురాతనములగు  
 సామముమొదలగు పేదములందు నులింపబడినవాడును; అభౌమ అకృతిః=  
 దివ్యమయిన ఆకారము కలవాడును; (అవతారమూర్తి); రావఅభిధః=రాము  
 డు అను పేరుగలవాడును అగు, హరిః=విష్ణువు, అవతార=రక్షించుగాక.

తా|| శ్రీరాముని కృంగారాకారమెట్టిదనగా మాటలతో వర్ణించి చెప్పనలవికాదు.

(4)

శ్రీ రా మ చంద్ర మూర్తి ను తి.

49

ఉహాశక్తిచేతి తెలుసుకోవలెను. సంసారపీడితులగువారి కాలిని నామము  
 ముక్తిప్రదము; విశ్వరూపున కధిష్ఠానదేవతయగు మహాలక్ష్మి ఆతని యొక్కరూ  
 మును, సర్వమును సృష్టిచేయుబ్రహ్మ ఆతని సృష్టిశక్తిని, సర్వమును బయలు  
 చేయుశివు డాతని లయంకరణశక్తిని భూమినంతయు భరించుశేషుడాతని జగ  
 ద్భరణశక్తిని మన్మథుడాతని సౌందర్యమును మహాజనముగల గరుడు డాతని  
 జవమును మహాజ్ఞాననిధియగు బృహస్పతి యాతని సర్వజ్ఞత్వమును అప  
 తాంకుడగు చంద్రుడాతని ప్రసన్నతను, కొనియాడి నమస్కరించుచున్నారు.  
 ఆతని కత్తులకు పారములేదు రావణుని సపరివారంబుగా సంహరించినవాడు;  
 దేవతామహిమగల యవతారమూర్తిగాని యనువ్యమాత్రుడనుకాడు. పేదము  
 లన్నియు నాతని మహామహిమను నులించుచున్నవి. శ్రీరాముడను పేరుతో  
 నవతరించినయిట్టి మహావిష్ణువు మనలను రక్షించుగాక.

ఇందుమాడన చరణమున సఖిసామాజరావణ అని యొక పాదముకలదు.  
 అపుడు ఖిల=దుష్టసమాజముతో గూడిన రావణుని అనియర్థము

శ్లో॥ దోషాత్మభూవశతురాషాడతిక్రమజరోషాత్మభర్తృవచసా  
 పాషాణభూతమునియోషాపరాత్మతనువేషాదిదాయచరణః  
 నైషాదయోషిదశుభైషాకృదండజనిదోషాచరాదిగుభదో  
 దోషాగ్రజన్మమృతిశోషాఽపహణాఽవతుసుదోషాంఘ్రిజాతసహనాత్ ॥

వ్యా॥ దోష ఆత్మభూ వశ=దుష్టుడగు మన్మథునికి వశుడయిన (కామాతురుడైన)  
 తురాషాట్=ఇంద్రునియొక్క, అతిక్రమ=పాపకృత్యమువలన, జ=పుట్టిన,  
 రోషాత్మ భర్తృ వచసా=కుపితుడగు తనభర్తయొక్క కాపవాక్యముచేత,  
 పాషాణభూత=రాయి అయిన, మునియోషా=గౌతమముని భార్య అయిన  
 అహల్య పర ఆత్మతను=శ్రేష్ఠమగు తన మొదటి ఆచార్యకరీరమును, వేష=  
 వేషమును, ఆది=మొదలగువానిని, దాయ=ఇచ్చునట్టి, చరణః=పాద,  
 ములుకలవాడు (అనగా ఇంద్రుడు అహల్యను మోహించినందున నామెభర్త  
 యగు గౌతముడు కాపమొసగెను. అహల్య ఓలయైయుండగా శ్రీరామమూర్తి

శ్రీ రా మ చంద్ర మూర్తి ను తి.

51

తనపాదస్పర్శవలన నాగాతిశరీరమును విడిచి అహల్య తన మొదటికరీరమును,  
 అందముమొదలగునవి అన్నియు పోందెనని తాత్పర్యము.) నైషాదయోషిత్=  
 చండాల స్త్రీ అగు కబరియు, అశుభైషాకృత్=అసుంగళమగు యిచ్చచేసిన  
 (అనగా తనకు పూజ్యుడగు అన్నయొక్క చావునుకోరిన) అండజని=నూర్య  
 పుక్తుడగు సుగ్రీవుడు, దోషాచర=రాక్షసుడగు విభీషణుడు, ఆది=మొదలగు  
 వారికి, కుభదః=కుభమునిచ్చువాడును, దోషాగ్రజన్మ=పాపియు బ్రాహ్మణు  
 డును అగు రావణునియొక్క, మృతి=చావువలన, శోషావహః=లోకముయొక్క  
 బాధను పోగొట్టినవాడును అగు శ్రీరామమూర్తి, సుదోష=మిక్కిలిదోషము  
 గల అంఘ్రి=పాదము (నడువడి) కలవారు (అనగా పాదములతో సంచరింతురు  
 కావున సంచారము అనగా నడువడి కలవారిని లక్షణార్థము. అందు వలన  
 దుష్టసంచారము లేక దురాచారము కలవారు) జాత=భిక్షువులు, సన్యాసులు,  
 సహ=వీరితోఁగూడ, నాత్=యుద్ధమువలన (వాదమువలన) అవతు=రక్షించు  
 గాక.

ఈస్వామి కాశ్రువాదమున ప్రసిద్ధుడు అందుకు నిదర్శనము వాదిరాః స్వామి యను ఈతని పేరే చెప్పచున్నది. కుతర్క-వాదులును దురాచారపరులునగు సన్యాసులు ఈతనితో పలుమారు వాదించియుండవచ్చును. అట్టివారితో వాదించుట యీతని కిష్టములేనందువల్లను సన్యాసులెట్టివారయినను నేవమాత్రము ననే పూజ్యులగుటచేత కుస్వభావుడగు నీతడు వారిని నిందింపనొల్లక వారితో వాదములందు విసికి యుండెనని తోచుచున్నది. అందువలననే ఓశ్రీరాః మూర్తీ యిట్టివారితోడి వాదయుద్ధములు లేకుండ నన్ను రక్షింపమని వేడుకొను చున్నాడు.

ఇంక మరియొక రీతినికూడ దీనికర్థము చెప్పవచ్చును. కుదోష=మిక్కిలి పాపులగు, అప్రభుజాతసహ=పాదజులు అనగా శూద్రులతో, నాత్ =బంధం నుండి, అవతు=రక్షించుగాక, అనగా ఎన్ని జన్మములకయినను వేద్యునాథి కారము గల బ్రాహ్మణ జన్మమే కలగవలయును గాని కర్మబాహ్యమై పాప

శ్రీ రా మ చంద్ర మూర్తి ను తి.

53

భూయిష్టమగు శూద్రజన్మమును శూద్రులతోడి సంబంధమును నాకు కలుగకుండ రక్షింపుము అని తాత్పర్యము). మరియొక అర్థము కుదోష=మిక్కిలి తప్పులుగల, అప్రభుజాత=చగణసముదాయముగల స్తోకములను, సహనాత్=తప్పులుచున్నించి సహించుటవలన రక్షించుగాక. (అనగా ఓస్వామి నిన్ను సుతిలచుచు నేను చెప్పిన యాస్తోకములంద నేకములగు తప్పులున్నవి. వాటిని సహించి నన్ను రక్షింపుము అని). ఈ మూడు అర్థములును పాసగియే యున్నవి. అయినను మూడవ అర్థము అన్నిటికంటె బాగున్నదనియు అదియే కులభముగానున్నదనియు కొందరనవచ్చును. అది సరికాదు. శబ్దాడంబరము ప్రధానముగాగల యిట్టికావ్యములందు క్లిష్టములగు పదగుర్భనములును వింతలుకావు. ఈక్షంభమే అందకు దృష్టాంతము. మూడవ అర్థములును నాబుద్ధికి యుక్తముగానే యున్నవి. మొదటిది ప్రాథమికముగానున్నది. బుద్ధిమంతులగు చదువరులు తమ యిష్టానుసారముగా గ్రహింపవచ్చును.

ఇందు మొదటి రెండవ అర్థములందును నాత్ అను పంచమీవిభక్తిరహితము



ఈస్వామి కాశ్రువాదమున ప్రసిద్ధుడు అందుకు నిదర్శనము వాదిరాః స్వామి యను ఈతని పేరే చెప్పచున్నది. కుతర్కవాదులును దుఃచారపరులునగు సన్యాసులు ఈతనితో పలుమారు వాదించియుండవచ్చును. అట్టివారితో వాదించుట యీతని కిష్టములేనందువల్లను సన్యాసులెట్టివారయినను నేవమాత్రము ననే పూజ్యులగుటచేత కుస్మభావుడగు నీతడు వారిని నిందింపనొల్లక వారితో వాదములందు విసిరి యుండెనని తోచుచున్నది. అందువలనకే ఓశ్రీరాఘ మూర్తి యిట్టివారితోడి వాదయుద్ధములు లేకుండ నన్ను రక్షింపమని వేడుకొను చున్నాడు.

ఇంక మరియొక రీతినికూడ దీనికర్థము చెప్పవచ్చును. కుదోష=మిక్కిలి పాపులగు, అంఘ్రిజాతసహ=పాదోజులు అనగా శూద్రులతో, నాత్ =బంధం నుండి, అవతు=రక్షించుగాక, అనగా ఎన్ని జన్మములకయినను వేద్యునాధికారము గల బ్రాహ్మణ జన్మమే కలగవలయును గాని కర్మబాహ్యమై పాప

.

శ్రీ రామ చంద్ర మూర్తి ను తి.

53

భూయిష్టమగు శూద్రజన్మమును శూద్రులతోడి సంబంధమును నాకు కలుగకుండ రక్షింపుము అని తాత్పర్యము). మరియొక అర్థము కుదోష=మిక్కిలి తప్పులుగల, అంఘ్రిజాత=చగణసముదాయముగల స్తోకములను, సహనాత్=తప్పులునున్నించి సహించుటవలన రక్షించుగాక. (అనగా ఓస్వామి నిన్నును తిలించుచు నేను చెప్పిన యీస్తోకములంద సేకములగు తప్పులున్నవి. వాటిని సహించి నన్ను రక్షింపుము అని). ఈ మూడు అర్థములును పాసగియే యున్నవి. అయినను మూడవ అర్థము అన్నిటికంటె బాగున్నదనియు అదియే శుభముగానున్నదనియు కొందరనవచ్చును. అది సరికాదు. శబ్దాడంబరము ప్రధానముగాగల యిట్టికావ్యములందు క్లిష్టములగు పదగుర్భనములును వింతలుకావు. ఈగ్రంథమే అందకు దృష్టాంతము. మూడవ అర్థములును నాబుద్ధికి యుక్తముగానే యున్నవి. వెలదటిది ప్రాథమ్యముగానున్నది. బుద్ధిమంతులగు చదువరులు తమ యిష్టానుసారముగా గ్రహింపవచ్చును.

ఇందు మొదటి రెండవ అర్థములందును నాత్ అను భవమివిభక్తికి అపాయము

బాగుప్ప, భయము, విరామము అర్థములు—మూడవ అర్థమందు పాత్రులు అర్థము చెప్పవలెను.

ఈ స్లోకమునందు చెండవ చరణమున మునియోషావరాత్త అనియునొక పాఠము కలదు. అపుడు మునియోషావర=గౌతమమునియొక్క స్త్రీరత్నము (భార్య) చేత, ఆత్త=పొందబడిన అని అర్థము. బాగుగా నూహించినచో నీపాఠము రసవంతముగా లేదు. ఏలననిన యోషావర అనుటచే అనేక స్త్రీలున్నట్లును అందులో నీమే శ్రేష్ఠమయినట్లును గూచించుట కవకాశముకలుగును. అది సరికాదు. మరియు ఆత్త అనుటచేత అదివరకు పొందబడినదని అర్థము. అదివరకే పొందబడిన దానిని స్పృహజ్ఞి చరణము అనుట సాగునుకాదు. ఇట్టి అశ్రేయములుచేయుట సమంజసము కాకన్నను చేయుటకుమాత్రము అవకాశ ముండుటవలన నీపాఠమును స్లోకమున నేను గయింపలేదు.

మూడవచరణమున అశుభైషాకృదండజని అనుదానియందు అండజని అనగా

శ్రీ రా మ చంద్ర మూర్తి ను తి.

55

అండజముపక్షి అని అర్థము అమంగళమగు యిచ్చ గలపక్షి అనునపుడు శరములు తినుటయు దాసక్తిగలపక్షి గర్భ అనగా రామాయణ సందర్భమున జటాయువు అని చెప్పవచ్చును: జటాయువు అని అర్థము. చెప్పినపుడు ఈచరణమునందు తుదినున్న అది అను శబ్దములో సుగ్రీవుడు చేరును. ఇచ్చట సుగ్రీవుడని చెప్పినచో జటాయువు అనిపదములో చేరును. ఏరితినయిన అర్థమొకటియే మరియు నాలవచరణమున సుదోషాంఘ్రిజాతీహననాత్ అనియు పాఠము కలదు. అనగా సుదోష=మిక్కిలిపాపముతోగూడిన, అంఘ్రిజాత=కూడ్రుడగు శంబూకునియొక్క, హననాత్=చంపుటవలన, దోష=దోషమగు, అగ్రజన్మమృతి=బ్రాహ్మణునియొక్కచావు అనెడు, శోష=దుఃఖమును, అపహ=పోగొట్టినవాడు, ఆశ్రు=రక్షించుగాక అని అర్థము.

అనగా కూడ్రుడగు శంబూకుడు శ్రీరామమూర్తి రాజ్యముచేయుకాలమున తపస్సుజేయ నారంభించెను ఇది దోషము ఈదోషమువలన నొక బ్రాహ్మణుని

యింట తండ్రి జీవించియుండగా కుమారుడు న్పులిసొందెను. అది అపవద్యము. అత్రాహ్మణుడు శత్రుకూరుని శత్రువున దెచ్చి ఓర్చిరామా నీవు గాజ్యముచేయు చుండగా వడ్డాశ్రమధర్మములకు విరుద్ధముగా న్నూర్చుడు తపము నారంభించెను. నీవు రాజయ్యు వడ్డాశ్రమధర్మములకుః క్కగా వరిపొగించకపోవుటచేత నీదోష మువలన నాకిట్టి యాపద సంభవించినదిని మొర్రపెట్టెను. తోడనే శ్రీరాముడు శంబూకుని సంతరించి బ్రాహ్మణుని కొనుగడు జీవింపజేసెను. ఈవృత్తాంత మును యాపాతము నూచించుచున్నది

## ౧౧ శ్రీకృష్ణా వ తా ర ను తి .

శ్లో. బృందావనస్థపశు బృందావనంవిరుత బృందారకైకశరణం  
సందాశ్శృజంనిహత నిదాకృదాసురజ వందాయబద్ధజతరం

## శ్రీ కృష్ణా వ తా ర ను తి .

57

వందానుహేవయమ నుందావదాతరుచి ముదాక్షకారివదనం  
కుందాలిదంతముత కందాసితప్రభత నుందావరాక్షసహరం॥ ౨౩

వ్యా॥ బృందావనస్థః=బృందావనముననున్న, పశుబృందః=గోబృందమును, అవనం = గక్షించినవాడును, విరుతః=నుతంపబడిన, బృందారకైకశరణం = దేవతలకుము ఖ్యమైన శరణమైనట్టివాడును; నిహతః=చంపబడిన, నిదాకృత్ అసురజనం= నిందచే నూచున్న రాక్షసజనముకలవాడును; దాశుబద్ధజతరం=తులనీవనమాలిక ను ధరించిన ఉదరము కలవాడును. (దామోదరుడని యర్థము); అమంద=మి క్కలి, అవదాతరుచి=తెల్లనికాంతికి, మందఅక్షకారి=మందమైన యింద్రియ మును లేక వ్యాప్తిచేయునట్టి, వదనం=మోముకలవాడును, (శ్రీకృష్ణుని శరీర కాంతియగు నబువు యెంతటి తెల్లనికాంతివైనను మందముగాచేయును. అనగా మిక్కిలివల్లనివాడని తాత్పర్యము). కుందాలిదంతం=కుందపుష్పముల వరుస వలె తెల్లనిపలువరుస కలవాడును; ఉతః=ఇంతేకాక కంద, అసిత, ప్రభ, తనం=ముద్దకట్టిన, నల్లని, కాంతిగల, శరీరముకలవాడును; దావరాక్షసం=కారు

చిచ్చురూపమగు రక్కసుని (రాక్షసునివలె బృందావనమున గోపకులను నాలుగుదెసలను కార్చిచ్చుచుట్టుకొనెను. అప్పుడువారు స్వామితో మొర్రపెట్టగా వారి నందరినోక్కసారి కనులుమూసికొనుడని స్వామిచెప్పెను. వారును అట్లుచేసిరి. అప్పుడు స్వామి ఒక్కక్షణములోపల కార్చిచ్చును రూపుమాపెను); మీదచేప్పిన విశేషములు కల, సందాత్యజం=సందకుమారుని, వఃకుం=మేము, వందామహే=నమస్కరించుచున్నాము.

తాత్పర్యము సులభము. ఇందు మూడవచరణమున వందాక్షకారిలపనం అనియొక పాఠముకలదు. అప్పుడు సయితము అర్థమొకటే లపనమన్నను కదనమన్నను ఒకటియే.

శ్లో॥ గోపాలకోత్సవ కృతాపారభక్ష్యరస సూపాన్నలోపకుపితా  
శాపాలయాపితల యాపాంబుదాలిసలి లాపాయధారితగిరే

స్వాపాంగదర్శనజ తాపాంగరాగయుత గోపాంగనాంశుకహృతి  
వ్యాపారశౌండవివి ధాపాయత స్త్రమవ గోపారిజాతహరణ॥ ౨౪

వ్యా॥ గోపాలక=గోపాలకులచేత, ఉత్సవకృత=పండుగకొరకు చేయబడిన, అపార=విస్తారమైన, భక్ష్య=పిండివంటలు, రస=రసములు, సూప=పప్పులు, అన్న=అన్నము (వీనియొక్క) లోప=లోపముచేత (అనగా తన కీయకపోవుటచేత) కుపిత=కోపగించిన, అశాపాల=దిశ్చాలకుడగు ఇంద్రునిచేత యాపిత=పంపబడినట్టియు, లయఅప=ప్రళయకాలమునందలి. జలముకలిగినట్టియు, అంబుదఅలి=మేఘసమూహముయొక్క, సలిల=నీటికి (వర్షమునకు) అపాయ=అపాయముకొరకు, ధారిత =ధరింపబడిన, గిరే=కొండకలవాడా; (అనగా గోపాలకులు ప్రతిసంవత్సరమును ఇంద్రునిప్రీతికొరకు భక్ష్యదులతో విందాసరించుచుండిరి. శ్రీకృష్ణుడు దానిని మానిపించెను. అంతట ఇంద్రుడు కోపగించుకొని ప్రళయకాలమేఘములచేత కిలలతో వర్షమును గురింపగా కృష్ణుడు గోవర్ధనప

ర్వకమునెత్తి గోపాలకులరక్షించెను) స్వ, అపాంగ=నీయొక్క (క్రేగంటిచూపు  
లను, దగ్గన=చూచుటవలన. జ=భట్టి, తాప=శరహతాపమునకు, అంగ  
రాగ=చందనాదులచేతి నేయబడిన మైపుతలతో, యుత=హుతిన, గోపాం  
గనా=గోపికాశ్రీలయొక్క, అంతుక=కోకలను, హృతి=అపహరించుట య  
నెడు, వ్యాపార=పనియంగు, శౌండ=నేర్పుకలవాడ౯ (అనగా ఓస్వామీ నీ  
క్రేగంటిచూపులను గోపాంగనలుచూచి విరహమునుపొంది తాపోపశమనమునకు  
చందనాదులను పూసికొనియు తాళబాలరైరి. అట్టివారి సంభోదముకొగకు  
వారిచీరలను విలాసముగా నీవునాదివైచి యనేక లీలనొనరించితివి అనితాత్ప  
ర్యము) గో, సారిజాతి, హరిణ=స్వర్గ సుందున్న పారిజాతమును తెచ్చినవాడా,  
వివిధ అపాయతః=నానావిధములైన అపాయములనుండి, త్వం=నీవు, అవ=ని  
క్షింపుము.

తాత్పర్యము నులభము.

### శ్రీ కృష్ణా వ తా ర ను తి.

61

శ్లో॥ కంసాదికాసదవ తంసాననీపతివి హింసాకృతాత్మజనుషం  
సంసారభూతమిహ సంసారబద్ధమన సంసారచిత్తుఖతీనుం  
సంసాధయంతమని శంసాత్వికవ్రజమ హంసాదరంబతభజీ  
హంసాదితాపసరి రంసాస్పదంభరమ హంసాదివంద్యచరణం॥ ౨౫

వ్యా॥ కంస, ఆదిక =కంకుడుమొదలగు, అసత్, అవతంస=దుష్టశ్రేష్ఠులను, అవ  
నీపతి=రాజులను, విహింసా=సంహరించుటకు, కృత=చేయబడిన, ఆత్మజను  
షం=తనప్తుష్టకలవాడును (అవతరించినవాడును); సం, సారభూతం=మి  
క్కిలి శ్రేష్ఠమైనవాడును (సర్వోత్తముడనుట); ఇహ=ఈకృష్ణావతారమందు  
సంసార, బద్ధ, మనసం=సంసారమునందు కట్టబడినమనస్సుకలవాడును (అనగా  
అనేకవేలభార్యలు, పిల్లలు మొదలగు పెద్ద సంసారముకలవాడని); అయినను  
సార=శ్రేష్ఠుడు, చిత్, నుఖ, తనుం=జ్ఞానసౌఖ్యమే శరీరముగాగలవాడును  
(జ్ఞానానందమయుడును); సాత్వికవ్రజం=సత్వగుణప్రధానులగు మహాపురుషుల

సమూహమును, అనిశం=ఎల్లప్పుడు, సంసాధయంతం=పూర్తిగారక్షించువాడు  
ను; హంస అది=జిలేంద్రియములు మొదలగు; తాపస=తపోనిష్ఠులయొక్క, రి  
రంగ ఆస్తుదం=ఆనందించునిచ్చకు (ఆనందమునకు) స్థానమైనవాడును; పరమ  
హంస అది=త్రిగుణాతీతులగు జ్ఞానవంతులు మొదలగు వారిచేత, వంద్యం=నమ  
స్కరింపబడుచున్న, చరణం=పాదములు కలవాడను; అయిన శ్రీకృష్ణమూర్తిని  
అహం=నేను, సాదరం=భక్తితో, భజే=భజించెదను. బల=ఆహా (యెంతసం  
తోషము).

తాత్పర్యము నులభము.

శ్లో॥ రాజీవనేత్రవిదు రాజీవమామవతు రాజీవకేతనవశం  
వాజీభవత్తినృప రాజీరథాన్వితజ రాజీవగర్వశమన  
వాజీశవాహనిత వాజీశదైత్యతను వాజీశభేదకరదో  
జాజీకదంబనవ రాజీవముఖ్యసుమ రాజీనువానితశిరః॥

౨౬

శ్రీ కృష్ణా వ తా ర ను

63

వ్యా॥ రాజీవనేత్ర = ఓయీతామరసాక్షా; విదుర అజీవ=విదురునికి జీవసాధారా  
(జ్ఞానవంతుడగు విదురుడు నిన్నెల్లప్పుడు ధ్యానించుచుండుననుట); వాజీ భ  
పత్తి నృపరాజీ రథ అన్విత జరాజీవ గర్వశమన = గుర్రములు వీనుగులు కాల్ప  
లము రాజుల సమూహము రథములు వీనితోగూడిన జర సంధునియొక్క గర్వ  
మును అడగించినవాడా; వాజీఈశ=పక్షీశ్వరుడైన గర్వతీతుడు; వాహ=వా  
హనముగా గలవాడా; నిత వాజీ ఈశ=తెల్లనిఅశ్వశ్రేష్ఠుడా (హయగ్రీవమూ  
ర్తి); దైత్యతనవాజీశ=రాక్షసునిశరీరమగు అశ్వశ్రేష్ఠమును (గుర్రము రూపము  
తోవచ్చిన కేశీయను రాక్షసుని) భేద కర దోః = చీల్చుటజేసిన (చీల్చిన) బా  
హువులుకలవాడా; (కంఠుడు శ్రీకృష్ణుని జంపుటకు కేశీయనురాక్షసునిబంపగా  
వాడు అత్యాకారమునవచ్చి యెదిరింప వానికడుపులొని తనయెడమజేతిని జొ  
నిపి శ్రీకృష్ణుడు వానికడుపు బద్దలయి చచ్చువటుల తనజేతిని వెంచి వానిని జం  
పెను). జాజీ కదంబ నవరాజీవ ముఖ్య=జాజీ కదంబ కొత్త తామర మొదలగు  
నుమరాజీ=పుష్పముదాయముజేత, నువానితశిరః=పరిమళము క్రముగాజేయ

బడిన శిరస్సుకలవాడా; (భక్తులు అనేకపరిమళ మిలితములగు పూవులతో నీరమున పూజనీయుదురని). ఓయీ శ్రీకృష్ణమూర్తి; రాజీవ కేతిన=నెద్దజేప జెండాయందుగల (వీసకేతనుడు) సున్యధునికి, వశం=లోబడిన, మాం=నన్ను, అవతు=రక్షింతువుగాక.

శ్లో॥ కాశీహ్రదావసథకాశీయకుండలిపకాశీసపాదనఖర  
వ్యాళీనవాంశుకరవాళీగణారుణితకాశీరుచేజయజయ  
చూళీకగోపమహిళాళీతనూఘుస్మణధూళీకణాంకహృదయ॥ ౨౭

వ్యా! కాశీ హ్రద ఆవసథ=యమునానదియందలి మడుగునివాసముగాగల కాశీయకుండలిప=కాళియుడను సర్పరాజుయొక్క, కాశీ=ముఖమునుండివచ్చుచున్న) విషగ్నివ్యాళిలయందు, స్థ=ఉంచబడిన, పాదనఖర=పాదములందలి గోళ్యుకలవాడా; వ్యాళీ=కాళియుని భార్యయగు నాగకన్యలయొక్క నవ అంశుకర=క్రొత్తని (గాఢమైన) యెగ్గినిరంగుల చేతులయొక్కయు, వాళీ=తోకలయొ

(5)

శ్రీ కృష్ణా వ తా ర ను తః.

65

క్కయు, గణ=సహానాముచేత, అగణిత=మెరగాచేయుబడిన, కాశీరుచే=నలుపురంగులవాడా; కేళీ లన అపహృత=చిన్నలీలకేత అపహరింపబడిన, కాళీశదత్త వర నాళీక దృష్టనిలిఘా=కాశీప్రియుడైన రుద్రునిచేత గున్వబడి నవరము అనుఅముధముజేత గర్వించిన దైత్యుడగు బాణాసురునియొక్క చూళీక=కిరీటముకలవాడా; (గర్వమును హరించినవాడా అని) గోప గోళ ఆళీ=గోపికాకాంతల సమూహముయొక్క తనూ=శరీరములందలి, ఘుస్మణ ధూళీ=పుంజుమపొడియొక్క, కణ=రేణువులజేత; అంకహృయ=గుర్తులుగల వత్సఫలము కలవాడా; జయజయ=సర్వోత్తముడవై ప్రకాశింపుము.

త్యా! ఓ శ్రీకృష్ణ స్వామీ! యమునానదియందలి మడుగులోనున్న కాళియుడను సర్పరాజుపై నెక్కి నీవు తొండకమాడనపుడు ఆత డోరువలేక విషగ్నిని (గర్హగాతియగ్నివ్యాళిల నీపాదములంద వ్యాపించి ప్రకాశము నిచ్చెను. పిమ్మట నాతనిభాగ్యులగు నాగాంగనలు వచ్చి తమ తోకలపైని నిలువబడి చేతుల జో

డించి పతిభిక్ష మిడుమని నిన్ను వేహాకొనునపుడు వారిచేతులయొక్కయు తో  
కలయొక్కయు యెర్రనికాంతులు నీయందు వ్యాపించుటచేత నల్లని నీ శరీరము  
యెర్రగా ప్రకాశించెను. మరియు బలిచక్రవర్తి పుత్రుడును సమాసభాషుడు  
ను అగు బాణాసురుడు శివుని బూజించి యాతడు ప్రమధగణములతో గూడ  
తన రాజధాని యగు శోణాపురమున కోటవాకిట గాపుండి తన్ను రక్షించున  
టుల వరము నైకొనెను. ఈవరమువలన గర్వించి యుండెను. అతని కూతు  
రగు సుమకన్య నీపుత్రుడగు ననిరుద్ధుని మోసింప నాతని వాడు చెరయందుంచె  
ను. ఇతని విడిపించుటకు నీవు బాణాసురునిపయి దండెత్తగా వాకిట కాపరి  
యై యున్న శివుడు నీతో బోరాడెను. అతని నీవు జయించి బాణాసురుని  
వేయిచేతులలో నాలుగుమాత్రము మిగిల్చి తక్కినవి ఖండించి వాని గర్వము  
నడంచితివి. నీభక్తుండగు ప్రహ్లాదుని మనుమడగుటచేతను అతనివంశమునందలి  
రక్కాసుల నెవ్వరిని జంపనని మనుపు నీవారనికి భీము నొసగుటజేతను బాణా  
సురుని జంపక బుద్ధి చెప్పి విడిచితివి. మరియు గోక్షికాంగన లందరు కుంకుమ



### శ్రీ కృష్ణా వ తా ర న్మ తి.

67

చర్చలతో నిన్ను గొగిలించుకొన గా ఆకుంకురుకా వులు నీవత్సఫలమున నంటు  
కొని నల్లని నీ శరీరమున యెర్రనికాంతి నిచ్చినవి. ఇట్టి శీలాచరితములు గల నీ  
కృష్ణస్వామి! నీవు సర్వోత్తముడవయి ప్రకాశించుచున్నావు.

శ్లో. కృష్ణాదిపాంచసుతకృష్ణామనఃప్రచురత్పష్టాసుత్పత్తికరవా  
క్రృష్ణాంకి పాళిరతకృష్ణాభిధానుహరకృష్ణాదిసన్మహిళభో  
పుష్టాతుమామజితనిష్టాతేవార్ధిముదనుష్టాంశుమండలహరే  
జిష్టోగిరింద్రధరవిష్టోవృషావరజధృష్టోభవాకరణయా.

వా. కృష్ణ, ఆది, పాంచుకుత=అజ్ఞానుడు మొదలుగాగల పాండవులయొక్క  
యు, కృష్ణ=ద్రౌపదియొక్కయు, మనః=నునమ్నులందలి, ప్రచుర=ప్రసిద్ధమ  
గు తృష్ణ=ఆళ (కోరిక)ను కు,త్పత్తికర=బాగుగా పూర్తిచేసినదా? వాక్=  
మాటలందు కృష్ణ=కోకిలయొక్క, అంక=గుర్తులుగల (కోకిలకంఠులగు) గోపి



కలయొక్క పాఠి=సమాహమనందు, రత=ప్రీతికలవాడా; కృష్ణ, అభిధ=కృష్ణుడను నామముకలవాడా; అనువార=పాపములను హరించువాడా; కృష్ణ=కాలింది లేక జాంబవతి, ఆది=మొదలగు, సస్మహిళ=నుందరులగు పట్టమహాదేవులు కలవాడా; అజిత=జయింపబడనివాడా; నిష్ఠాత=ఆర్తులు అనెడు వార్ధి=సముద్రమునకు, ముత్=సంతోషము నిచ్చునట్టి, అనుష్ఠ, అంశు, నుండల=చల్లని కిరణములుగల చంద్రుడా, (సముద్రమునకు చంద్రునివలె ఆర్తులగు భక్తులకు నీవు సంతోషదాయకుడవని తాత్పర్యము. నిష్ఠాతపదమునకు నేర్పరి, పరిశుద్ధుడు అనియు అర్థములుకలవు. అపుడు జ్ఞానవంతులని లక్షణార్థము చెప్పవలయును); హరే=హరి; విష్ణో=బయకాలి; గిరింద్రధర=పర్వతశ్రేష్ఠము (గోవర్ధనగిరిని) ధరించినవాడా; విష్ణో=విష్ణుడా; కృష్ణ, అనరజ=ఇంద్రునికి తమ్ముడా (ఉపేంద్రుడా); ధృష్టో=ధైర్యశాలి; భో=ఓశ్రీకృష్ణమూర్తి; భవాన్=నీవుకరుణయా=దయతో, మాం=నన్ను పుష్టాతు=పోషింతువుగాక.

తా. ఇందు రెండవపాదమందు కృష్ణుని విష్ణుహిళ అని యొకపాఠము కలదు. అపు

### శ్రీ కృష్ణా వ తా ర న్తు తిః.

69

దు కృష్ణ మొదలగు ఆరుగురు పట్టమహాదేవులు కలవాడా అని అర్థము. కృష్ణుని మహాదేవులు యెనమందుగురుగాని ఆరుగురుకారు కావున నీపాఠము సరసముగా లేదు. ఒకపుడేరితివైన దీనిని సాధింపవలయునన్నచో యక్ష్మిణీ సత్యభామలు దేవతాంశలతో (లక్ష్మీ, విశ్వామిత్రులు) పుట్టినవారు కావున వారిని దేవతలని మనుష్యులతోటిలానివారుకారని యెంచి తక్కిన వారరుగురు మనుష్యులే కావున మనుష్యులగు ఆరుగుమహాదేవులనే చెప్పెనని సమర్థించవచ్చును. వారు కాలింది, జాంబవతి, మిత్రవింద, నగ్నజిత్రి, భద్ర, లక్షణ అని చదువరు లిపాఠముల భేదముల నాలోచించుకొనునది.

శ్లో. రామాశిరోమణిధరామాసమేతబలరామానుజాభిధరతిం  
వ్యోమాసురాంతకరతేమారతాతదిశమేమాధవాంఘ్రికమలే  
కామార్తభౌమపురరామావశీప్రణయవామాక్షిపీతతనుభా  
భీమాహినాథముఖవైమానికాభినుతభీమాభివంద్యచరణ.

౨౯

వా॥ రామాశిరోమణి = శ్రీరత్నములగు, భరా = భూదేవియును, మా = లక్ష్మీదేవియును (వీరితో) సమేత = కూడియున్నవాడా; బలరామ అనుజఅభిధ = బలరాముని తమ్ముడుఅను నామముగలవాడా; వ్యోమఅకురంతకర = వ్యోముడు అను రాక్షసుని జంపినవాడా; (వీడు కంఠునిపంపున కేసియును రాక్షసుడు కృష్ణునిచే జంపబడినతరువాత వచ్చి చంపబడెను). మరియును కామార్త = మన్మథ వీడితులైనట్టియు, భౌమపుర = నరకాసురుని పట్టణముగు భౌమపురమున నున్నట్టియు రామ అవలీ = శ్రీల సముదాయముయొక్క, ప్రణయ = స్నేహముతోగూడినట్టియు, వామ = కుందరమైనట్టియు, అక్షి = కన్నులజేత, వీత = త్రాగబడిన (అనుభవంపబడిన) తనుభాః = శరీరకాంతికలవాడా; (నరకాసురుడు తనకారాగృహమునం దనేక కుందరులను బంధించియుంచెను. శ్రీకృష్ణుడు వానిని జంపివారిందరిని చెరనుండి విడిపించెను. వారందరు శ్రీకృష్ణునిచక్కదనముచూచి మోహించి వరించిరి). భీమ = ఈశ్వరుడు, అహినాథ = సర్వరాజగు శేషుడు, ముఖ = మొదలగు, వైమానిక = విమానసంచారులగు దేవతలచేత, అభి

శ్రీ కృష్ణా వ తా ర ను తి.

71

సుత = నుతింపబడినవాడా; భీమ = పాండుపుత్రుడగు భీమునిజేత, అభివంద్యచరణ = నమస్కరింపబడిన పాదముకలవాడా; మార తాత = మన్మథజనకుడా; మా భవ = లక్ష్మీనాథుడైన శ్రీకృష్ణ, లే = నీయొక్క, అంఘ్రే కరులే = పాదపద్మమునందు, రతిం = ప్రేమను, మే = నాకు, దిశ = ఇమ్ము.

తాత్పర్యము కులభము.

శ్లో॥ సత్కైలభక్ష్యభయదాక్షి శ్రవోగణజలాక్షేపపాశయమనం  
లాతౌగృహజ్వలనరత్తోహిడింబబకభై తౌన్న పూర్వవికుదః  
అతౌనుబంధభవరూతౌతురశ్రవణసాతౌస్థహివ్యవమతీ  
కతౌనుయానుమధమత్కౌపసేవనమభీక్షౌసహాసమనుతాం॥ 30

వా॥ సత్కైల = విషముతోగూడిన, భక్ష్య = అన్నము, భయద అక్షి శ్రవోగణ = భయం కరమగు పాములసమూహము, జల అక్షేప = గంగాజలములో ప్రోసివేయుట,

పాశయమనం=పాశములతో కట్టుట, లాక్ష్యాగృహజ్వలనం=లక్కయింటిలో కాల్చివేయడము, రక్షోహిడింబుక=హిడింబుడు, బహుడు అను రక్కసులు, ధైత్యాన్న=బిచ్చమెత్తుకొని అన్నముతెచ్చికొనుట, 'పూర్వం=ఈమొదలయిన, విపదః=అపదలను, అక్షుఅనుబంధం=పాచికలం దాసక్తిచేత, భవం=పుట్టిన, యాక్షు అక్షురశ్రవణం=కఠినమయిన మాటలను వినుటను, సాక్షాత్=ప్రత్యక్షముగా, సుహిషీ=పట్టపురాణియగు ద్రౌపదియొక్క, అనమతిం=అనమానమును, కక్షానుయానం=పాపపునడవడికయును, అభయ, త్యాగ, సేవనం=నీచరాజులను సేవించుట (అక్షాతవాసము), (పాండవులకుగలిగిన యీ అపదలన్నిటిని) అభీక్ష=త్వరలో, అపహం=పోగొట్టిన శ్రీకృష్ణమూర్తి; సమసుతాం=మిక్కిలి వర్ణిల్లుగాక.

తా॥ పాండవులకు గలిగిన మీదచెప్పబడిన బాధలన్నియు స్వామీ నీవు తొలగించి రక్షించితివి.

## శ్రీ కృష్ణావతారస్తుతి.

73

శ్లో॥ చక్షాణవననిజపక్షాగ్రభూదశశతాక్షాత్కృజాదిసుహృదా  
మాక్షేపకారికున్యపాక్షాహిణీశతబలాక్షోభదీక్షితమనాః  
తాక్ష్యాసిచామశరతీక్ష్ణారిపూర్వనిజలక్ష్యాణిచాప్యగణయన్  
వృక్షాలయధ్వజరితాకరోజయతి లక్ష్మీపతిర్యదుపతిః॥ 30

వా॥ చక్షాణవన=చూచినవాడయిన వెంటనే (చూచినతోడనే) నిజపక్షం=తన (పాండవులకు) పక్షమునకు, అగ్ర, భూం=ఎదురుగానున్న యుద్ధభూమియందున్న, దశశతం=వేయిమంది, అక్షు, అత్యుచిత, సుహృదాం=మిత్రులగు ధృతరాష్ట్రునిపుత్రులగు దుర్యోధనాదిబంధువులను, అక్షేపకారి=తిరస్కరించుటకు సహాయమయినవాడు (జయింపించినవాడు); కున్యప=దుష్టరాజులగు దుర్యోధనాదులయొక్క, అక్షాహిణీబలం=అక్షాహిణీలకొంది నున్న సేనను ఆక్షోభం=కలక పెట్టుటయందు, దీక్షితమనాః=పూరికగలిగిన మనస్సుగలవాడును; తాక్ష్యా=గరుడుడు, అసి=నందకమును కత్తి, చాపశరం=కాశ్యమను

ధనస్సును బాణములును, తీక్షణులను—వాడిగల అంచులుగల గుదర్సనమును చక్రమును; (అను) పూర్వనిజులక్ష్యాణి=పూర్వమందు (తాను శ్రీకృష్ణుడుగా నవతరించకముందు విష్ణువుగానుండినపుడు) తన, చిహ్నములగు ఆయుధములను, అపి=కూడా (వినును) అగణయన్=లెక్కింపక (శివయోగింపక) వృక్షలయ=చెట్లు (అరణ్యము) వాసస్థానముగాగల అంజనేయుని, ధ్వజ=జెండాయందుగల అజానుని, రిరక్షాకరః=రక్షణచేసినవాడును, లక్ష్మీపతిః=లక్ష్మీవల్లభుండును, యదుపతిః=యాదవనాథుడును అగు శ్రీకృష్ణమూర్తి, జయతి=సర్వోత్తముడై వెలుగుచున్నాడు.

తా॥ శ్రీకృష్ణుడు మహావిష్ణువైనను తన సాధనములగు గరుత్మంతుడు నందకము మొదలగు ఆయుధముల నెంతమాత్రము పయోగింపకయే కరుణపాండవయుద్ధమున కారవసేనను లక్ష్యమునేయక అజానునిచేత నోడింపించి యాతని రక్షించెను అట్టి శ్రీకృష్ణుడు సర్వోత్తమప్రభుడై వెలుగుచున్నాడు.

## బుద్ధ క ల్క్యా వ తా ర ను తి.

75

మొదటిపాదమున పృథ్వీగ్రభూ అని యొకపాదము కలదు. అపుడునైతము అర్థమిదియే. పృథ్వి=యుద్ధముకొరకైన, అగ్రభూ=ఎదురుగానున్న భూమి అని.

## ౧౨ బుద్ధ క ల్క్యా వ తా ర ను తి

శ్లో॥ బుద్ధావతారకరబద్ధానుకంపకురుబద్ధాంజలౌమయిదయాం  
శౌద్ధోదనిప్రముఖసైద్ధాంతికాసుగమపౌద్ధాగమప్రణయన  
కృద్ధాహితాసుహృత్సిద్ధానిభేటధరశుద్ధాశ్వయానకమలా  
శుద్ధాంతమారుచిపినద్ధాఖలాంగనిజమద్ధావకల్క్యాభిధభో॥ 33

వ్యా॥ బుద్ధావతార=ఓయీబుద్ధావతారమూర్తి; కరబద్ధానుకంప=చేతులు జోడించిన (భక్తుల) వారియందు కనికరముకలవాడా; శౌద్ధోదనిప్రముఖ=శుద్ధోదనుని

కుమారుడగు గౌరవబుద్ధుడు మొదలగు, సైద్ధాంతిక = బుద్ధసైద్ధాంతియుక్క, ఆ, కుగమ = మిక్కిలి కులభముగా తెలియదగిన, జాథాగమ = బుద్ధమతశాస్త్రమందు, ప్రణవయన = ప్రీతికలవాడా; కృద్ధ = కోపమును జెందిన, అహిత = శత్రువులయొక్క, ఆసు హృతి = ప్రాణములను హరించుటకు, సిద్ధ = సిద్ధముగా నున్న, అసి = ఖడ్గమును, ఖేట = గదను, ధర = ధరించినవాడా; కుద్ధ అశ్వయాన = శ్రేష్ఠుడుగు గుర్రమునెక్కి తిరుగువాడా; కమలా = లక్ష్మీదేవికి, కుద్ధాంత = అంతఃపురచయినవాడా; (లక్ష్మీ విష్ణువత్సస్థలాలయ); మా = లక్ష్మీదేవియొక్క, రుచి = కాంతిచేత; పినద్ధ = అమరియున్న; అఖిల అంగ = సమస్త అవయవములకలవాడా, (సర్వాంగసుందరుడా) భో = ఓయి, కల్కి అభిధ = కల్కి అను పేరుగలవాడా; బద్ధ అంజశా = జోడింపబడిన చేతులుగల, మయి = నాయందు, దయాం = దయను, కరు = చేయుము, నిజ మత్ = నీయొక్క పరివారముతో కూడినవాడవయి, ధాన = పరుగెత్తిరమ్ము (నాకడకని తాత్పర్యము.)

### బుద్ధ క ల్యా వ తా ర ను తి.

77

తాత్పర్యము కులభము.

ఇందు మొదటిపాదమున కవిబద్ధాను కంపయనియు, పాఠముకలదు. అవుడు, కవి = పండితులు అని అర్థము తక్కినది మీదివలెనే చెప్పవలెను. పండితులయినను కాకున్నను చేతులు జోడించి శరణము వేడువారందరియందును స్వామికి దయయే కావున బద్ధాంబులుడనగు నాయందు దయచూపింపుమనుట పండిత పామరసామాన్యభుయిన వేడుకొనుట మరియు యుక్తియుక్తముగా నుండును. కవిబద్ధానుకంప యనుటవల్లను నాయందు దయచేయుము అనుట వల్లను నేను పండితుడను అని నూచించును. ఇది అహంకారముగా కొందరూ హింపవచ్చును. కావున నట్టియాత్మేపణయైనను లేని పాఠమే నేను గ్రహింపిని.

మరియు చెండవపాదమున అనుగమ అనియు పదవిభాగము చేయవచ్చును. అవుడు, అనుగమ = కుగమములు (కులభములు) కాని అనగా గంభీరములగు అని అర్థము. అదియును బాగుగనే యుండును. ఇందు బుద్ధమూర్తికే కల్కిమూర్తిగా వర్ణించిరి.

### ౧౩ క ల్ప వ తా ర ను తి.

శ్లో॥ సారంగకృత్తిధరసారంగవారిధరసారంగరాజవరద  
సారంగదారితరసారంగతాత్మమదసారంగతౌషధిబలం  
సారంగవత్కుసుమసారంగతంచతవసారంగమాంఘ్రియుగళం  
సారంగవర్ణమవసారంగతాబ్జమదసారంగదింస్త్వమవమాం॥ 33

వ్యా॥ సారంగ, కృత్తి, ధర=లేడితోలును ధరించువారు (తాపనులు) అను సారం  
గ = చాతకపిట్టలకు, వారిధర=మేఘమువంటివాడా; సారంగ, రాజ, వరధ=  
కరిరాజవరదా; గదిక=గదాధరుడవగు కల్కిమూర్తి; తవ=నీయొక్క,  
సారం, గమ=చేతను పొందిన (మహియగల) అంఘ్రియుగళం=పాదద్వయము;  
సారంగ, దారిత=మన్మథునిచేత బద్దలుచేయబడిన కామములకు వశమయిన;

### క ల్ప వ తా ర ను తి.

రస, అరం=భూచక్రమును గత=పొందినవారలచేత (భూజనులచేత) ఆత్మ  
మదసారం=తిమమత్తతయొక్క బలము (పోవుటకు) గత=పొందబడిన  
(లభించిన) ఔషధిబలం=బలమైన ఔషధమై (యున్నది) (అనగా భూజనులు  
కామమదములను రోగములచేత పీడింపబడుచు మదమెక్కి నిన్ను మరిచి  
యుండుదురు. నీవు కల్కిమూర్తివయి యవతరించి దుష్టసంహారమొనరించి  
నప్పుడు జనులు తెలివితెచ్చుకొని నీపాదముల నాశ్రయింతురు. తోడనే  
దివ్యౌషధమువలన రోగము తొలగునటుల నీపాదమునాశ్రయించుటవలన వారి  
యజ్ఞానము మొదలగు రోగములడగును. ఇది నీపాదములందున్న బలము  
మరియు నీపాదముగళము, సారంగవత్ = పద్మమువలె, కుసుమసారం=  
పుష్పముయొక్క సారమగు రోమలత్యమును, గతం=పొందినది. (అనగా  
మృదువయినది) మరియు, సారంగవర్ణం=మిక్కిలి యెర్రనిరంగుల  
అనసారం=నిస్సారమును, గత=పొందిన, అబ్జ=పద్మముయొక్క, మదసా  
రం=గర్వోన్నతికలది (పద్మమునుజుంచినది); ఇట్టికల్కిమూర్తి, త్వం=

నీత్ర, మాం = వన్ను, అవ = రక్షింపుము.

తాత్పర్యము ములభము.

ఇందు చెండవపాదమున జౌషధవలం అనియు పాఠము కలదు. వలం = ఆశ్వత్థకరమయిన ఫలము అని అర్థము.

## ౧౪ గ్రంథోపసంహారహయగ్రీవస్తుతి.

శ్లో॥ గ్రీవాస్యవాహతనుదేవాండజాదిదశభావాభిరామచరితం  
భావాతిభావ్యశుభధీవాదిరాజయతిభూవాగ్విలాసనిలయం  
శ్రీవాగధీశముఖదేవాభినమ్యహరిసేవార్చనేషుపతతా  
మావాస్పవభవితావాగ్భవేతరసురావాసలోకనికరే॥

3౪

(6) గ్రంథోపసంహారహయగ్రీవస్తుతి. 81

వాగ్భావ = పండితులచేత, అతిభావ్య = మిక్కిలి నులింప తగినట్టియు, శుభధీ = మంచిజ్ఞానముగల, వాదిరాజయతిభూ = శ్రీవాదిరాజస్వామికలన పుట్టిన (రచింపబడిన) వాగ్విలాస = మాటలసౌగంధమున, నిలయం = స్థానమయినట్టియు; గ్రీవ = మెడయందును, ఆస్యమోమునందును, వాహ, తను = గుర్రముయొక్క ఆకారము (హయగ్రీవమూర్తి) చేత అండజు = దివ్యమయిన (దేవతావ్యూహమయిన) మత్స్యమూర్తి, అది = మొదలుగాగల, దశభావ = పదిరూపముల చేత, అభిరామ = మనోహరమయినట్టియు, చరితం = చరిత్రమును, శ్రీ = లక్ష్మిదేవి, వాక్ అధీశ = బ్రహ్మ, ముఖ = మొదలుగాగల, దేవ = దేవతలచేత, అభినమ్య = మన్నించుకొన, హరి = నిష్ణవుడొక్క, సేవ = సేవలందును, అర్చనేషు = పూజలందును, పతతం = పడించువారికి, వాక్, భవ, ఇతర = మాటలవలన పుట్టినదానికంటె యితరమయిన (అనగా మాటలతో కనిపించుకోకయున్నది) మర, ఆవాస = దేవతలవద్ద నివాసమయిన లోకనికర = లోకముల

సమాహుతుండు (పుణ్యలోకములందు) అవాసః=నివాసము, భవితాప్తవః= త్వరలోకములగునదియే (తప్పకకలుగును).

తా॥ మీదవివరించిన స్తోత్రములతో శ్రీవాదిగాజయతీంద్రులు భగవంతుని నుత్తించిరి. ఇది పరమేశ్వరుడైన హయగ్రీవమూర్తిని ప్రధానముగా జేసికొని ఆతని యవతారములను స్తోత్రముచేసిరి. వీరి జ్ఞానము పండితులుపైతము కొనియాడలేనది. ఈ స్తోత్రము మిగుల మహోపారమైనది. దశావతారములును మత్స్యకూర్మాద్వయతారములు మహావిష్ణుస్వరూపుడగు హయగ్రీవమూర్తియే అటులనవతరించెను. మహావిష్ణుని యవతారములగుటచేత నవి దివ్యావతారములు. మహాలక్ష్మియు బ్రహ్మయు మొదలగు దేవతలు పైతము విష్ణునిపూజింతురు. విష్ణునిపూజలందును నేతలందును యీస్తోత్రమును పఠించు జనులుముట్లతో చెప్పకకలదు కాని సౌఖ్యములుగల పుణ్యలోకములందు విష్ణునికటాక్షమునకు పాత్రులయిత్వ

గ్రంథో ప సం హార హ య గ్రీ వ ను తి. ౮౩

రలో తప్పక నివసించుదురు. అనగా ఈగ్రంథమును పాఠముచేయుటవలన నితరఫలముకలుగును. ఇదినిశ్చయము అని తాత్పర్యము.

స్వామి దశావతారములనేకాక హయగ్రీవావతారమును ధన్వంతరి యవతారమును జగన్మోహనావతారమునుగూడ సన్నుతించి తాను పూనిన యీస్తోత్ర రూపమగు గ్రంథమును యీశ్వోకమున నుపసంహరించి సమాప్తి నొందించిరి.

ఇది జల్లేపల్లి హనుమంతరాయకృతమగు శాంధ్రవ్యాఖ్యానము సమాప్తము.  
శ్రీహయగ్రీవార్పణమస్తు.



5. శివోద్వాహము :—ఇది మిక్కిలి సోగనుగానుండు నాటకము. నటనకల్పనము. శివభక్తుల కత్యంతప్రియముగా నుండును. వెల రు 0-8 0.

6. శ్రీవిద్యాభ్యాసము :—అంగ్లేయకవియగు సిడ్నీ స్మిత్త్ Sydney Smith అనునాత డొనరించిన శ్రీవిద్యయను వ్యాసముననుసరించి వ్రాయబడినది. మిగుల రంజకముగా నుండును. వెల రు 0-4-0.

7. అంగ్లేయభారతవర్షము :—(హరిహరీనారాయణ పదము) మనయేలిక యగు శ్రీశ్రీశ్రీ శార్జిప్రభువువారి ధిల్లీపట్టాభిషేకోత్సవసమయమునకు రచింపబడిన చిన్నపదము. మిక్కిలి సోగనుగా నుండును. పామరులునైతే మానందింతురు. వెల రు 0-2-0.

8. పల్లిభుభోగట్టా :—ఇది యింగ్లీషురానివారికిని, ముఖ్యముగా స్త్రీదరుగుమాస్తాలకును మిక్కిలి యుపయోగించును. వెల రు 0-8-0.

9. శ్రీశంకరాచార్యచరితము :—ఇది జగద్గురువులగు శ్రీశంకరాచార్యుల పవిత్రచరిత్రము. వారిసిద్ధాంతములునైతము లేటతెనుగున వ్రాయబడినవి. కడు రమ్యముగా నుండును వెల రు 0-12-0.

10. శ్రీమద్భాగవతశ్లోకము :—భాగవతము చదువగోరువారందరు ముందు దీనిని చదువవలయును. అ శ్లోకవిషయములు కలవు. వెల రు 0-12-0.

11. శ్రీనాదిరాజస్వామికృత భగవద్వేదతాతపరమి :—హనుమత్తరాయకృత ఆంధ్ర వ్యాఖ్యానసహితము. వెల రు 0-6-0.

12. శ్రీశివమహిమ్నస్తోత్రము :—హనుమత్తరాయకృత ఆంధ్రవ్యాఖ్యాన సహితము. వెల రు 0-12-0.

పుస్తకములు వలయువారు :—

మ.రా.రా. జల్లేపల్లి హనుమత్తరాయపువంతులుగారు,

గవర్న మెంటుస్ట్రీ డరు, విజయనగరము.

అని వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును. తపాలానగయిరా ఖర్చులు కొనువారే భరించవలెను.

10161